

WWW.UNILIB.RS

S R Đ

God. III.

Dubrovnik, 30. Juna 1904.

Br. 12.

M^o

† ZMAJ JOVAN JOVANOVIĆ
srpski pjesnik
1833—1904.

USTRIŠCI IZ SHAKESPEARE-A.

(3)

— Antun Krespi. —

O Mekbetu.

Gizò, u pristupu k francuskom prijevodu Šekspirovijeh djela,¹⁾ govori, da ingleski pjesnik, u svojijem tragedijama, prikazuje „čovječju snagu u borbi sa silom usuda“. Hajne zove učenoga francuskoga političara „ein.... verständiger und sehr schwerfälliger Elephant“,²⁾ ali nadodaje: „In der That, der Elephant hat recht“. Jest, Gizò ima pravo; i ne samo u ocjeni Šekspirovijeh komedija — gdje mu Hajne to priznaje — nego i u ocjeni tragedijâ.

U doba, kad su Gizò i Haine pisali one članke (prvi, god. 1821; drugi, god. 1838), pesimizam — koji dan-danas među ljudima sve to više puta sebi krči — bješe, tako rekši, jošter u povoju, i ako je Šopenhauer bio onda živ i već svoja glasovita djela od česti bio napisao. Prema tome tumačili su kritičari i starije i nove klasike po starodrevnoj šabloni: po moralci kršćanstva. U tragedijama bilo je prima et ultima ratio božje provideće, a u komedijama quos ego našega dobroga katehete.

Nego, kad se pojaviše neki ter neki framasuni — ne na političkom polu (jer se ovi mogu trpjeti; katkad su dapače potrebiti), nego na kњiževnom (a to su opasna, prevratna čelad: homo novus, rekao bi Rimjanin) — tad je prostodušni čitalac počeo drukčije rešetati spise nekih velikana i bole ih shvatati. Prije, kad ne bi do kraja razumijevao ovo ili ono djelo, tješio bi se poslovicom, da su božji puti nedohitni, uvjeren, e sve ima napokon lijepo, pravedno i moralno svršiti, ako ne na ovome, a ono po čisto na drugome svijetu. Jer: mi imamo il libero arbitrio. U kostitucionalnoj državi moja je voљa slobodna da se djelima očituje nadvor, jednako kako što je i u osobnoj državi — u mome ego — moja voљa slobodna da se odlukom očituje unutra. To je tako jasno, da će i dijete shva-

¹⁾ Guizot: De Shakespeare et de la poésie dramatique.

²⁾ Heine: Shakespeare's Mädchen und Frauen.

tit. Prema tome: ko čini dobro, onome će se dobrijem vratiti, a ko čini zlo, onome će se vratiti zlijem. Ako li pak gdjegod nabasamo na koji slučaj, što se s ovom naukom kosi, mi ćemo za svoje umirene reći: 1) da Bog ne plaća svake subote; i 2) da ima dva mjestra, gdje se ta plata prima.

Budistični fatalizam, preodjeven od Šopenhauera u jevropsko ruho, ne slaže se posve s gornjim nazorima. Ima jedan usud — on veli — a smjer i razlog toga usuda ljudskome su umu nedohitni i biće vazda nedohitni. (On bistro isporavla, zašto to važa da bude tako). Prema usudu ljudi su imponderabilia, u smislu, biva, da nemaju nikakve pretežnosti: od prilike, ono što je prema čovjeku zrno pjeska: bez vrijednosti. I svak se sa svojijem usudom rada i svak nosi uštrecanu u svakom atomu svoje sopstvenosti nepokolebitvu presudu kobi, presudu nad svojom osobom, osjećenu bez ikakvog obzira na krepsti ili poroke, na vrsnoću ili nevaljanost te osobe, bez ikakvog obzira na pravici, moralnost i logiku. Na prvi mah to nije vele udobno, dakako; ali istina ne poznaje comfort-a, tvrde nam svi osnovatelji vjerâ: Buda, Isus i Muhamed. Pročitamo li sada, tom idejom vođeni, grčke i Šekspirove tragedije, shvatićemo bole što nam je dosle nejasno bilo i ne ćemo biti prisiljeni da se laćamo sofizama i da se motamo u čitulicu, jeda žle i gore dovedemo u sklad ono, što se nikako ne dâ složiti: uzvišena djela velikih genija s niskijem teorijama ljudskoga tmušila.

Koliko god mi na žalost malo što znamo o Šekspirovu životu, ali svakako to stoji, da nije bio učen: nije bio čak ni doctor philosophiae, nemoj da shvatate filosofijom, što je pred teatrom čuvao koće ingleških velikaša i bogataša. U tome je zajsto bio doktor, biva: majstor, i dobio je novaca. A ipak taj neuki čovjek, koji se rodio skoro 300 godina prije no je Šopenhauer umro, koji u svome životu nije pročitao filosofskoga djela, koji je onako na božju znao štогод latinski, od prilike kako u nas dijete od VI gimn., napisao je svoje tragedije na podlozi one filosofije, što je tisućâ godinâ prije u Indiji ugledala svjetlo i tu zidom ograđena ostala, da je 200 godina po njegovoj smrti drugi genij opet svijetu objavi. „Snaga čovječja u borbi sa silom usuda“ to je temat svijem Šekspiro-

vijem dramatima. I ti su dramati tragedije, jer tragično svršuju i moraju tragično svršiti. Tà otkud da se čovjek bori s usudom? Ne, biva, da se ne će boriti, nego otkud da se uspješno bori? Tu leži tragičnost. Amo: napete sile ludske žele, ludske snage, ludskega uma; onamo: neumolni kažiprst sudbine.

Evo Mekbeta, ove tragedije tragedijâ: tragedije strâve. Zovem je tragedijom strave, jer Mekbet prepada čitaoca u dnu duše. Nijesu ni događaji ni karakteri, što nas stravom napuńaju, nego konačni zaključci, do kojih dolazimo. Imate poštenu čovjeka, ljubežljiva muža, hrabru vojnika, vjerna podanika: Mekbeta. Mekbet, na čelu vojske, što mu je povjerio dobri i čestiti starac — kralj Denken — potukao je buntovnoga vasala tene¹) Kôdera. On se veseo, vedra čela i čiste savjesti, vraća svome vladaru, da u njegove ruke predade vlast, što je od njega primio i da za tijem krene svojoj kući, u svoj zamak Învenes, k svojoj vjernoj lubi. Nije li ovo plemenit karakter? Ne rese li ga mnoge vrline duševne i tjelesne? Osim toga nije li ga nebo nadarilo i plemenitijem rodom i uglednjem imenom i slavom i domaćom srećom i bogastvom? Nije li očito, da je usud u svojim knjigama ukávio zemaljski tijek Mekbeta ružičastom masti? Ko od nas dakle, u tijem prilikama, ne bi rada Mekbetom biti? Jer ko bi mogao i pomisliti, da su to bogastvo, ta domaća sreća, ta bojna slava, to plemenito ime sve na golo puste i okrutne varke bešutne kobi? Varke, kojima se usud služi, da ispuni u Mekbetu jur od vijeka napisatu i odlučenu svrhu? I ta svrha počine se ispuñati. Kada? Kad je Mekbet na bîlu sreće i kad ljudski um ne može ni slutiti katastrofu, što Mekbeta čeka. Čijem se usud služi, da to postigne? Paklenjem silama. Mekbet i Bénko nastupaju na vrzino kolo. Vještice porièu: Zdravo Mekbete, tene koderski.²) Zdravo Mek-

¹) tén — barun; škocka riječ.

²) Netom je Denken doznao za Mekbetovu pobedu, on mu posla glasnike, da mu jave, e je kralj svrgnuo buntovnoga tena i darovao niemu, Mekbetu, zemlje i naslov Kodera. Za tu krajevu blagodarnost nije još Mekbet znao, dok mu je vještice nijesu prorekle; a i tada bilo mu je trudno vjerovati, jer je ten koderski bio živ. No tek su vještice isčezle, eto mu krajevijeh glasnika, koji obistiňuju prvi dio proročanstva. Mekbet je sada naj moćniji vasal škocki: po ocu ten od Glémiza, a krajevijem darom ten od Kodera.

bete, kralju škocki! — A Benku: Zdravo Benko, hreće kraljevskoga pokojeña! I u isti se mah Mekbet preobrazuje, kano udaren čarobnom šibikom. Iz bezdana negove duše nasrće od-jednom na površinu ruža crnijeh misli, te se prije nijesu nigda niti nagonom u nemu pojavile. On je popio otrov, što će ispuniti ne samo negovu žalosnu sudbinu, nego i onu tolike druge čeladi, što je — jednakovo kano i on — onako krutu nijesu zasluzili. Naprasno hyata mu čvrsta korijena u duši mutna namjera — više nalik slutni no odluci — da ubije kralja i da tako obistini proročanstvo. I sad se pred nama razvija užasan prizor: „snaga čovječja u borbi sa silom usuda“. Junaštvo, pošteće, vjernost, dobrota, moralno čustvo Mekbeta gdje se opire voći sudbine. Zalud se natežu um i vrline negove da poduše taj krvavi nagon. Zalud ustaje negova savjest na samu pomisao stravičnoga zločina. Usud pomućuje mu um halucinacijama, a tuli mu savjest nagovorima negove žene. Za to je dakle nebo podalo Mekbetu ljubljenu i darovitu suprugu, jedino da ga ona može na nedjelo sokoliti? To je dakle ta domaća sreća? Za to mu je podalo plemenito porijeklo, da mu je lašće uziti na prijestole? Za to mu je udijelilo ratnu slavu, da po kraljevoj smrti zemlja odabere svoga naj bolega junaka za kralja? Za to i bogastvo, da uzmogne čelad mititi i sebi stranku stvoriti? O! kad znamo svrhu, kako su nam tamni puti usuda jasni!

Koli je prema tome nevina Šlegelova kritika o Šekspirovu Mekbetu! Čujte: „Pjesnik je htio pokazati, da, ako se na zemlji dobro i zlo medu sobom bore, to se ne zbiva bez propušteњa Božjega Proviđenja, koje obraća u opće blagodati proklestvo, te je nekolicina ljudi na sebe navuklo.“ Ovo voća tamjanom. Jest lijepo, ali je odveć plitko. Tu je božje provideće ukikani darvinista: brine se, biva, za dobro ejeline, po svijeh sedam zakona selekcije! — I ovaj je passus lijep: „Pjesnik na kraju dijeli pravednu platu(!) svijem licima svoga dramata. Ona, koja je najviše kriva(!) kraljevu ubojstvu, lady Mekbet, umire od boletice, uzročene grizodušjem Mekbet je jošte dostojan (!) da umre od junačke smrti na razboju. Hrabri Mekduf, oslobođite svoje domovine, dobiva satisfakciju(!!), da može svojom rukom kazniti ubojicu svoje žene i svoje djece Benko plaća naprasnom smrću častohlepnu radoznalost(!), što ga je ponut-

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
kovala da obazna slavnu budućnost; ali, pošto (!) se nije dao nagovorit od zamamâ vješticiâ, njegovo je ime blagoslovljeno u njegovu porodu....“ Meni se sve čini da čujem učenoga Panglosa, gdje govori Kandidu: Monsieur, tout va pour le mieux dans le meilleur des mondes.

Od tolikih glasovitijeh pojava, kojim ova tragedija obiluje, preveo sam dvije. U prvoj oskače Mekbetov monolog, koji će umna čitaoca potaknuti na razmišljanje. Druga se ističe vanrednjem dramatičnjem efektom, pa će na svakoga djevoljati prema razvitku čustava u pojedincu. Nazori, što sam ovdje iznio, služiće onjem, te su novoj filosofiji vješti, kano naputak, kako da Mekbeta sude i kako da ga shvataju. Koliko god sam to u kratko učinio, biće to dosta za ovu četu čitalaca.

Još ču nešto napomenuti.

Nijedan dramat — osim Hamleta — nije toliko izmučio komentature koliko Mekbet. Ne, valda, radi jezičnjeh poteškoća, i ako ih ima dobra pregršt, već radi smisla nekih rečenica, paček nekih dijaloga. To je osobito kad Mekbet govori. Gdje-gdje je njegova besjeda tako tmasta, e u tom pogledu premašuje i Tačitovu prozu i Persijev stih. A nije da to Šekspir čini od obijesti ili od afektacije ili od nasledovaњa: ne; već pošto on opisuje sve ono što opisuje, onako kako zbilja jest (Šopenhauer veli, da Šekspir, bđijući, viđa lude, kako ih mi možemo samo u snu vidjeti, a to je vrhunac realnosti i istine¹⁾) s toga i besjeda čovjeka kano Mekbet — koji dano-eno mota u glavi jednu te istu ideju, što on pomljivo pred ljudima krije — ne može zajsto da bude bistra, već maglovita i puna reticencija, a opet kratka i sabita, jer, ko nešto u srcu tišti, ne govori mnogo, od straha da se ne izdade, a kad govori, iznosi zaklučke, a izostavlja premisse. I za to se često dogodi, da ga se ne može razumjeti. U ustrišku, što ga danas stampavam, imamo već s početka, u I. pojavi, taki passus

Mekbet: Prilegnete l'vi na moju stranu,
Kad to bude, biće za vas časti.

Kad to bude?... Što? Je li: kad se na to odlučim? ili: kad dođe vrijeme da mi pomognete? ili: kad se proročanstvo

¹⁾ Schopenhauer: Neue Paralipomena: Appendix: Ueber die Dichtkunst. II. — Reclam.

izvrši? ili: kad stvorim svoju stranku? ili..... ima još toga dosta. Sedam ingleskijeh komentatura lomili su pera o one tri riječi: Warburton, Johnson, Steevens, Ritson, Pope, D'Avenant, Malone, a biće ih još, za koje ja ne znam. U istoj pojavi ima još tri takova mjesta, a zajsto je ta pojava vrlo kratka!

U tijem slučajevima ja sam se, prevodeći, držao ovoga pravila: gdje je god maglovitost oznaka duševnoga staňa Mekbetova, i ja ёu je pridržati, pa čitalac razumio ili ne razumio rečenicu; no gdje ta maglovitost nije apsolutno takova oznaka, tu ёu čitaocu pomoći jasnijim prijevodom. Ali ni ta moja jasnoća ne ide ipak toliko daleko, da bi od Mekbeta — čovjeka od malo riječi — napravila brbljavca, te je čitalac prisilen da i ove jasnije passus-e pročita i dva i tri puta, ako ћe im shvatiti smisao.

Svršiјu ponavljajući preporuku, što učinih u prošlom broju, biva: neka se čitalac na bilješke ne osvrće, jer one za nega nijesu, pa ћe ga jedino u čitańu omesti i rastresti.

Iz „MEKBETA“.

Čin II. — Pojava I.

Invenes. — Nutrije dvorište u kuli.

[Ulaze Benko i Flins. Sluga nosi pred njima Zubju.]

Benko. Koje biće doba noći, sinko?

Flins. Mjesec zašô; zvona n'jesam čuo.

Benko. On zalazi oko dvan'est ura.

Flins. Još docnije, mislim, gospodaru.

Benko. Podrži-der, prihvati mi mača. —

Na nebu se dadoše u štednú:

Sve su svoje udunuli sv'jeće. —

Drž' i ovo. — Neki težak nalog,

Kô olovo, na mene se slegô:

A 'no ipak ne bih rada spati.¹⁾ —
Milostive sile! podušite
U mom srcu one crne misli,
Kojim narav pušta u snu maha! —
Daj mi mača.

[Ulazi Mekbet sa slugom, koji mu nosi Zublu].

Ko je tu?

Mekbet. Prijatel.

Benko. Što, gosparu! Ni još na počinak?²⁾
Kralj je legô. Neobično ves'o,
Darovô je l'jepo vaše sluge,³⁾
A ovijem alemom kamenom
Gospodu je vašu nadario,
Nazivljuć je lupkom domaćicom,
Te završi silno zadovođan.

Mekbet. Kako ste nas nespravne zatekli,
Naša vola bješe robom nužde;
Bi s'inače slobodno razvila.

Benko. Sve j' u redu. — Ja sam sinoć sn'jevô
O onijem trima hrđorogam:
Vama jesu nešto pogodile.

¹⁾ U Benku i Mekbetu Šekspir nam prikazuje dva razna slučaja — ne ču reći karaktera. To se osobito opaža u ovome stihu i u ona četiri što slijede. Nápast nasrće na Benka ob noć, kada spava, da pothvati štogod, jeda se na nemu proročanstvo ispunji. Na Mekbeta nasrće ob dan. Benko je vjeran podanik: on ne podlijega nápasti no u snu; na javi je nadbija. Mekbet joj podlijega na javi, a opire joj se u snu. Benko ne če da spava, da mu noćne utvare ne pokolebaju odluku, biva: ostati vjeran kraju. A Mekbet ne če da spava, da mu grizoduše ne oslabi nakanu, biva: smaknuti kraja. Ova tahnna i majstorska opreka oskače u ona 4 stiha. To je njihov smisao, a to je pjesnik jedino ovdje i jednom za svđ istaknuo. Da je to bilo u rukama kojega drugoga pisca, taj kontrast šešaše zahvatiti dva-tri čina eijeloga drama. — Prema svemu je tome němački prijevod na ovome mjestu krupna pogreška: *And yet I would not sleep* (I ipak ja ne bih htio spati) nije nikako, ni po riječima ni po smislu: *Und doch nicht schlaf' ich.* — U Talijanca je dobro: e nondimeno non vorrei abbandonarmici (al sonno).

²⁾ Nijemac izostavlja: *What, sir?* (Što, gospodine?).

³⁾ *To your offices* nije: i vostri officiali, nego, kako u Nijemcu: *an euere Dienerschaft.*

Mekbet: Već ne mislim na njih. A 'no ipak,
Kad bi mogli kako ugrabiti
Zgodnu uru, ja bih potrošio
Koju riječ oko toga posla,
Da bi htjeli zajmat mi to vr'jeme.

Benko. Kada god je vama na volidbu.

Mekbet. Prilegnete l' vi na moju stranu,
Kad to bude, biće za vas časti.¹⁾

Benko. Nemoj samo da je ne ocrnim
U pothvatu da je uzveličam,
Već da mi je uvijek sačuvat
Sreće vedro, a vijernost čistu,
Ja će rado primiti savjeta.

Mekbet. U toliko, dobar vam počinak!

Benko. Hvala! i vam, a na isti način..

[Benko i Flins odlaze].

Mekbet. Podi tvojoj gospodri i reci
Kad mi pivo zgotovljeno bude,
Nek zazvoni; a ti hajd spati. —

[Sluga odlazi].

Je l' to bodež, što pia mnom viđu,
Sa držalom spremam joj ruci?

Amo hodi, neka mi te jamit.....

Al' te nemam a još sved te viđu.

Zar se ne daš, o prikazo kobna,

Uhvatiti kano i vidjeti?

Jal' si samo bodež misli moje,

Lažna tvorba usijana mozra?

No te viđu u opipnom liku.²⁾

Poput ovog, što iz kore trga m.

¹⁾ Kad to bude — kad dode vrijeme da se ta stranka stvo i. — Nijemac je odabrao smisao: ako se izvrši proročanstvo — *und kom ni es so*. Talijanac opet: ako se ja na to odlučim — *deciso ch' io sia*. — Ovaj vrlo težak *passus* tumači se na mnogo načina. No svakako smisao, što mu R. sl. oni dava, odavna je oboren, (po Ritson-u). Boji je onaj u Nijemca (po M. lo. e-u); a naj pričeniji je moj (po Steevens-u).

²⁾ *in form as palpable* nije: *in forma si nera*, nego: *so leb aft von Gestalt* ili — još tačnije — kako u mene.

Ti pretječeš meni onu stazu,
Kuda ja sam udariti pregô:
I baš tako ja b' orude trebô. —
Jal' su moje oči postanule
Cosalima drugijeh éutila¹),
Jal' su vrsn'je no sva ona skupa? —
Još te viđu: na oštrici tvojoj,
Na držalu tvome kapì krvi,
Što otprije nije bilo tako.²) —
Ne, tu ništa tome slično nema!
To je samo krvava rabota,
Što se 'nako mojim očim kaže. — —
Regbi sada na poli je sv'jeta
Narav mrtva, a zli snovi more
Pod zastorom sanak; čarolija
Vrši žrtvu pred Hekatom bl'jedom,
A suho se ubojshtvo, plahnuto
Stražaninom svojijem, kurjakom,
Koj' mu ure zav'jevajuć javla,
Krdom kûla raskrečenim krokom
Grabežljivog onog Tarkvinija
I svom sîžu poput duha krače. — ³)

¹) Nijemac je ovdje odviše ožet, pa izostavlja nekoliko riječi i tijem krni smisao. Talijanac je odviše razvodnjen, pa pristavlja nekoliko riječi i tijem mi-jeňa smisao. — *Mine eyes are made the fools o' the other senses, or else worth all the rest* — Moje oči su učinene cosalima drugijeh éutila, ili inače vrijedne (su) sve ostalo (sva ostala éutila skupa). — To je u Šlegela: *Mein Aug' ist närrisch — oder wär' es klüger als jeder andre Sinn?* — a u Ruskonija: I miei soli occhi son delusi da un errore che gli altri miei sensi non dividono; o se veggono il vero, valgono a lor soli ogni altro senso.

²) *Which was not so before* (što prije nije bilo tako) nemački je vrlo mlo-havo: *Was erst nicht war*. — Talijanac je tu rečeniku ispustio.

³) Ovo je jedan od naj lepjih opisa, što svjecko pjesništvo može iznijeti na palog. U talijanskom je prijevodu od veće česti pokvaren, i to ne razvlačenjem, nego izostavljanjem. U Nijemca je mnogo tačnije. Evo što mu se može zabaviti: a) *his sentinel* nije: *seinem Knecht*, nego: *sua scolta*, njegova straža; b) *stealthy* nije ni *leise* ni *tacito*, nego: krádom; c) *ravishing strides* — mutne riječi, o koje su se komentaturi počupali — ima ovdje dva smisla: *weit ausholen i grabiti*. Nijemac je uzeo prvi, a ispustio drugi: ja sam uzeo i jedan i drugi, i prema tome produžio rečeniku. Talijanac je učinio naj bole: on je izostavio cijeli stih i pô.

O ti čvrsta, nepomična zemlj!
Nemoj slušat gdje moj stupaj stupa,
Od užasa da i sâme st'jene
Ne izlanu kud sam naumio
I u ovo ne razmetnu doba
Tu strahotu, što s'udara s nime. —¹⁾
On, dok pr'jetim, živi; a r'ječ puha
Na žar djela prem mrzloga duha,

[Zvono zvoni]

No da idem i svršeno bîće.
Zvono zove. — O ne čuj ga, Denken!
To mrtvačko zvono tebe liči:
Jal' ćeš u raj jal' u pakô sići.

[Odlazi].

¹⁾ Nije ni ovaj *passus* lak radi ova dva stihia: *And take the present horror from the time, whics now suits with it* = i (da ne) uzmu (kameni) sadašnju strahotu od vremena, koja sada slaže se s njim. — Tu se mniješa komentatura razilaze: je li da ta ponoćna strahota ne prijeđe s vremena na kamene ili pak da kameni, ako učine rogozbora, ne liše strahote to gluho doba noći? Ovo je potoče mniješte priličnije. Jer, što je taj *horror?* Mûk. Što sasvijem ponestaje — govori Burke — to je sve veliko, jer je stravično. A vidjeli smo malo prije da Mekbet veli: „Regbi sada na poli je svijeta — Narav mrtva. .“ I taj nestatak života, taj muk, to je strahota. S toga: „neka stijene ne prekinu užas, što se slaže i s ovom noćnom dobi i s mjom krvavom namjerom“. — I u Virgila je muk *culmen stravičnosti*:

Dii quibus imperium est animarum, umbraeque *silentes*,
Et Chaos Phlegeton, loca nocte *silentia late*.

I opet:

Horror ubique animos, simul ipsa *silentia* terrent.

A kad Stacije opisuje u „Tebajidi“ lemnjski pokoj i hoće da ukaže, kako su muk i pustoš svuda naokolo zavladali i da nam dade utjesak skrajnje stravičnosti, tad veli:

Conticuere domus!

U Nijemaca je ovaj *passus*, osim dvaju grijesaka — 1). izostavljeno je *sure* (poufan, čvrst), a 2). *für fear* (od straha) prevedeno je mlohavo: *es möchten* — tačno preveden. U Talijanca je pak sve sasvijem samovođno, što izmišljeno, a što krivo shvaćeno. Preniješu njegov prijevod primjera radi i napomenjući, da se samo pocrtane riječi i fraze nalaze u matici, a da su nepocrtane prosto iz prsta isisane: *O terra, solida ed imota, sii sorda a' passi miei; non lasciar orma sulla via che imprendo; non gemere dalle tue più ascole viscere, per rivelare al mondo il delitto, a compiere il quale mi porgi sì propizio istante!*

Pojava II.

Invenes.

[Ulazi lady Mekbet].

Lady Mekbet.

Što je one pjanim učinilo,¹⁾
 A mene je učinilo smjelom;
 Što j' u nima svijest udunulo,
 U meni je usplamtjelo vatru.
 Slušaj! — Muči! — To jejina bješe,
 Onaj kobni zvonar, koji huknu,
 Dozivluć mi jezivu „dobra noć“. —²⁾
 On j' u poslu. — Vrata su otprta,
 A služinčad ovoštena hrče,
 Rugajuć se službovaňu svome:
 Ja sam níma zabunila pivo,
 E s' okò nih smrt i narav gone,
 Da l' još žive ili već su mrtvi.

Mekbet [pomađa gori]. Ko je tamо? — Česa? Hej!

[Vraća se gori unutra].

Lady Mekbet.

Joj meni!

Strah me hvata, da se probudiše
 I da nije svršeno. — Pokušaj,
 A ne djelo, nas će prekovratit.³⁾ —
 Čuj! — Ja spravih nihove bodeže:
 Je l' moguće da ih nije našo?⁴⁾ —

¹⁾ *That which made them drunk* (ono što je učinilo nih pijane) Nijemac prevodi: *was sie voll machte*.

²⁾ A takoder i *Which gives the stern'st good-night* (koji dava naj jeziviju „dobra noć“) nije dobro: *der ein gar grässlich Ave singt*. — Jednako i Ruskoni prevodi: che intuonò il suo più tetro addio.

³⁾ Ovoga stiha u Talijanca nema.

⁴⁾ Taki slučaj imamo i u Evripidovu „Orestu“, kadno Elektra straži pred po-lačom, u koju je Orest ušao, da ubije Jelenu. Strah, da ne zateku Oresta, i groza od naumenog zločina pobuduju u Elektri misao, da je djelo gotovo već prije no je i isteklo toliko vremena, koliko uprav treba da se ono izvrši. Ona osluškuje brižljivom napetošću i, ne čujući ništa, *očituje velik strah, da nije ponestalo nožā*. I grčki i engleski pjesnik na isti način dakle rješavaju stanovito psihično pitanje. Zajsto, nije se Šekspir ugledao u Evripida, jer mu primjer ovoga velikoga majstora nije bio poznat niti ga je on, u istinu, trebavao.

Da ne bješe nalik mome oeu,
Kad je spavô, jâ to šéah obršit. —¹⁾
Moj supružel! —

[Ulazi doje Mekbet].

Mekbet. Svršeno je djelo. —

N'jesi l' kakog rogoroba čula?

Lady Mekbet. Jej zahúkô, a šurak začiěô. —
A ti n'jesi prozborio?

Mekbet. Kada?

Lady Mekbet. Sada.

Mekbet. Kad sam sišô?

Lady Mekbet. Jeste.

Mekbet. Počuj! —

Ko tu leži u drugoj klijeti?

Lady Mekbet. Danelbene.

Mekbet. To je tužan prizor!

Lady Mekbet. Lude misli, reći: tužan prizor!²⁾

Mekbet. Jedan od níh u snu prasnu u sm'jeh;
Drugi opet povika: ubojstvo!
E no jedan probudi drugoga.³⁾
A ja stadoh i slušah. No oni
Tad pričeše moliti se Bogu
I opeta okrenuše spati.

Lady Mekbet. Obojica tu zajedno leže.

¹⁾ Za čudo je, kako može takav *esprit fort*, kao što je *lady* Mekbet, uzmaknuti da ne ubije Denkena samo za to, jer sliči nje oeu. Ipak je to sasvijem prilično. Jer i ako je častohlepje podušilo u njoj svako čustvo prema *sadašnjemu* prijedmetu, ali sličnost ovoga *prošlome* prijedmetu, što je ona od djetinštva s počitaњem promatrala, dava za čas oduška čustvima milosrda i čovječnosti, što su u njoj uvriježeni. — Istu priliku i zgodu imamo u Stacijevoj „Tebajidi“:

Ut vero Alcimeden etiamnum in murmure truncos
Ferre patris vultus, et egentem sanguinisensem
Conspexi, *riguere comae*, atque in viscera saeruſ
Horror iii.

²⁾ Evo kako je u Ruskonija ovaj stih, što je u mene doslovec preveden: Disperdi le tristi immagini, i folli pensieri discaccia.

³⁾ That they did wake each other (tako da oni probudiše jedan drugoga) nije sasvijem tačno: und sie fuhren auf, kao što nije ni: si sveglierono così entrambi.

Mekbet.

Jedan od njih povika: Bog s nami!
 Drugi: Amen! kô da me spaziše,
 Sa ovijem krvničkim rukama
 Gdje ja éulim na njihovu strahu. —¹⁾
 Ja nijesam mogô reći Amen!
 Kada oni rekoše Bog s nami!

Lady Mekbet.

Nemoj tako duboko toci lat.

Mekbet.

No jer n'jesam mogô izreć' Amen? —
 Ja sam velmi blagoslova trebô,
 Al' mi Amen u grkljanu zape.²⁾

Lady Mekbet.

Ta se djela ne sm'ju tako dupsti:
 Još će nama zavrtjeti mozgom.

Mekbet.

Meni bješe, kô da čujem glasa:
 „Nigda više ne ćeš zaspas, nigda!
 „Mekbet smiče sanak, nevin sanak;³⁾
 „Onaj sanak, koji razmrsuje
 „Zamršeno klupko brižljivosti;⁴⁾
 „Onu samrt svagdašnjeg života;
 „Onu kupel od teškoga truda;

¹⁾ *Listening ther fear* = osluškujući njihov strah. — Nijemac to prevodi samo *lauschen*, izostavljajući *njihov strah*. Talijanac pak oboje ispušta.

²⁾ Ovaj *passus* (što je u mene doslovce preveden) nije Nijemac dotjerano pretočio: *Warum denn konnte ich 's nicht?* — *Ich brauchte Gottes Schutz, und „Amen“ stockte* — *Mir in der Kehle.* — U Talijanca je još gore. Moj drugi stih on prevodi: *Ah! in quell' istante io ne sentiva pure il bisogno;* a nakon moga trećega nadodaje iz svoje glave: *nè potè mai uscirmi di bocca.*

³⁾ *Innocent* (nevin) prevodi Nijemac: *heilig.*

⁴⁾ U Ruskonija nema ove lijepe uporedbe, koju Nijemac vjerno prenosi. Talijanac je opet i stih što slijedi, koje razvlačeno, a koje krivo pretočio: *e ricrea ogni dì l'uomo alla vita, che rinfranca l'esausto corpo dalle fatiche.* — U Nijemca je i to bez natrunje tačno. — Tako je isto Ruskonji moj 4-i, 5-i i 6-i stih za zabilježenjem (što sam ja doslovce preveo) zlo prenio, a još gore shvatio: che agente secondo dell' onnipossente Natura, riabilita e rinnovella le forze pei godimenti della terra?... — Šlegelu mogu se ovdje dvije grijeske prigovoriti: 1). U 4-om je stihu *nature* preveo: *Menschlichkeit;* 2). u 6-om stihu izostavio je riječ *second* (drugi), a o njoj uprav visi značenje 5-og i 6-og stiha. Mekbet dijeli narav u dva tijeka: život i mir; a život u dvije gozbe: râd i počinak. I za to veli: „San je drugi tijek velike naravi — naj glavniji hranitelj na drugoj gozbi u životu“. A iz Šlegelova prijevoda to se ne može razabrati: *Den stärksten Nährer bei des Lebens Fest.* — Tome je kriva nužda stiha.

„Onaj melem uvr'jedene duše;
 „Drugi tijek velike prirode;
 „Hraniteљa po naj glavnijega
 „Na drugome pиру u životu; —

Lady Mekbet. Što to zboriš?

Mekbet.

I uvijek vîka

Po svoj kući: „Ne ćeš više zaspal!
 „To je Glemliz pogubio sanak:
 „Zato Koder ne će više zaspal,
 „Zato Mekbet ne će više zaspal!“¹⁾

Lady Mekbet. Ko to bješe, što je 'nako vikô? —

Dični tene, ako budeš mislit
 O tom poslu takо bônim mozgom,
 Ti ćeš skrišit plemenitu snagu.²⁾ —
 Nego hajde: uzmi malo vode³⁾
 I operi prljavog svjedoka
 S tvoje ruke. — Rašta si donio
 Iz klijeti sve noževe ove?
 Onamo je reda da se nadu:
 Hajd'! Odnesi i namaži krvlju
 Pozaspane sluge.

Mekbet.

Ne će više!

Ja se grozim, misleć što uradih. —
 Pój ti vidjet opet, jer ja nè sm'jem⁴⁾

¹⁾. Ovaj *passus* nema u Nijemca one jestetičke jedrine, što je u matici ima. Osim toga izostavljeno je *still* (uvijek). — Talijanac pak prevodi *po svoj kući* = *all' orecchio*, a *ne ćes više zaspal* = *l' eterna veglia è presto*. Uporedi oba prijevoda s mojim:

Es rief im ganzen Hause: Schlaft
 nicht mehr.
 Glamis mordet den Schlaf, und
 Cawdor also
 Soll nicht mehr schlafen, Macbeth
 nicht mehr schlafen.

E incessante all' orecchio quella
 voce mi gridava: „Tu più non
 dormirai Macbeth! Glamis, tu ucci-
 desti il sonno; Cawdor, l' eterna
 veglia è presto!“

²⁾ Evo kako su u Ruskonija ova tri potoňa stiha: e potete voi tanto a lungo intrattenervi fra tali chimere? — U Nijemca je tačno.

³⁾ Ruskoni izostavlja: uzmi malo vode.

⁴⁾ Vas ovaj ustrižak u Ruskonija glasi: io non rientrerò mai più in quella stanza.

Lady Mekbet. Slab pri svrsi! — Daj meni to nožâ! —
 Kada čoek spava jal' je mrtav,
 Tad on više nije veto slika,
 A dječije oko, ono samo,
 Naslikane plaši se hudobe. —
 Ako jošter krv iz noga teče,
 Ňom éu lica slugama pozlatit,
 Nek se vide, da su krivci oni.¹⁾

[Odlazi. — Iznutra kucaju.]

Mekbet. Ko tu kuca? — Što se sa mnom zbiva,
 Ako svaki prepada me šušań? —
 A te ruke, kakove su? Jao!
 Ta one mi skubu oči 'z glave!
 Vas okean velega Neptuna²⁾
 Da l' ée biti podoban oprati
 Moju ruku od te krvi čistu?
 Ne! no paće ova ruka hoće

¹⁾ Ovdje pravi Šekspir igru riječi medu *guild* (pozlatiti) i *guilt* (krivica). No da ta igra — obična u dramatima one dobi — nema ovde nikakve pretežnosti, vidi se očito iz bišeke komentatura Johnson-a, koji se pita: „Je li se Šekspir htio igrati sličnošću riječi *guild* i *guilt*?“ Ja sam je izostavio, jer se ne dâ naški nikako prenijeti, kako što se ne dâ ni talijanski ni njemački. Šlegel je ipak htio to izvesti, ali je samo pokvario prijevod: *Vergold' ich so das Antlitz dieser Knechte — Sie sollen dieses Gold bezahlen.* Ovaj poslednji stih nije prijevod engleskoga: *For it must seen their guilt* (= jer se to mora vidjeti njihova krivica).

²⁾ Nijemac izostavlja *great* (velik), a Talijanac ispušta i *Neptune's*. — Ista ideja i jednak izrečena ima u Katulu:

Suscipit, o Gelli, quantum nec ultima Tethys,
 Nec genitor nympharum abluit oceanus.

Pa opet u Seneke, i to skoro doslovce kako u Šekspira:

Non ipse *toto magnus oceano*
Peter tantum expiarit sceleris!

I u Lukrecija:

Non, si Neptuni fluctu renovare operam des;
 Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.

I napokon u Sofoklovu Edipu.

Ruže valâ prelit šarom pûti¹⁾
I zeleno premastit šitkovim.

[Vraća se *Lady Mekbet*].

Lady Mekbet. Moje ruke od tvoje su bóje;
Al' ja ne bih od sramote mogla,
Da j' u mene sree tako bl'jedo. —²⁾

[Kucaju].

Čujem kucat na dônu kapiju:
Već mi hod'mo u svoju ložnicu:
Malo vode, pa će s nas oplákat
Ovo djelo: tad kako je lasno!³⁾
No je tebe ostavila krepost
Na cđedilu. —

[Kucaju].

Počuj! Još kucaju! —

Stavi na se noćno odijelo,
Da nas ne bi slučajno zazvali⁴⁾
I spazili da još n'jesmo legli. —
Nemoj tako kukavno s' izgubit
U to misli.

Mekbet. Znat za moje djelo —
Koli bole neznati za sebe! —

[Kucaju].

Kami da bi na kućaće tvoje⁵⁾
Prenuo se Denken! Kami dà bi!

[Odlaze].

¹⁾ I ovaj pada među trudne stihove. Radi se o dvama riječima: *multitudinous seas* = mnogobrojna mora. Jedni drže, da *multitudinous* ne ide na broj morâ, već na neizmjerni broj životinâ, što u niemu žive, biva, u homerskom smislu: πόντον τρισέντα. Drugi opet, da to ne ide na ribe, nego na valove, i to: na valove, koji sliče *mnogobrojnoj svjetini*. Jer, kad s povišega mjesta gledaš mnoštvo čeladi, tad ti se čini da glava nadviše glavu, *velut unda supervenit undam*. Ovo posljedne mnijeće slijedio je Nijemac i ja. — Trudan je također i arhajični glagol *incarnardine* (od *incarnatio*), što Nijemac prevodi: *mit Purpur färben*, a ja: *premastit u boju mesa*. — Talijanac je ovdje minuo svaku kritiku: on nije preveo ni *multitudinous seas* ni *incarnardine*.

²⁾ Ovdje je Ruskonji naopako shvatio smisao: ma *sento vergogna d' avere un cuore si bianco*.

³⁾ *How easy is it then!* nije: *Qual cosa infatti più facile!* nego kako u Nijemcu: *Wie leicht dann ist sie!* (die That).

⁴⁾ Nijemac izostavlja: „da nas ne bi slučajno zazvali“, a jednako i Talijanac, ali ovaj zato nadodaje iz svoje glave: Seguimi, Macbeth, in te ritorna.

⁵⁾ Mekbet mišu upravlja riječ onome što kuca kuli na kapiju.

O S V E T A.

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijateju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

(11)

*

Sunce je već dobro bilo poskočilo, kad se sutra dan Pijerko probudio. Sanjao je more, činilo mu se da više puta tone ali uvjek osjećajući potrebu života da se otima i pruža ruke jednomo čovjeku, koji mu je odmah priskočio u pomoć da ga spase. U toj borbi uzdisao je i plakao, pa opet se smiješio i osjećao sretan, te se probudio baš u času, kad je htio zagrliti u znak zahvalnosti svoga spasitela i kliknut kao što je doista i kliknuo na glas: Koliko sam ti dužan!

— Sve duguješ Bogu, prihvati O. Ivan, koji se kraj nega nalazio. Čovjek je samo sredstvo, kojim se Bog služi.

Pijerko ga najprije u čudu pogleda, ali se odmah sjeti prošle večeri te pokrije lice rukama. U ušima mu tada odjeknuše one riječi: „ja ču te usrećiti“, i podignuvši se:

— Oče, reče, gdje sam ovo?

— U kući Gospodinovoj, progovori fratar s nekim nežnim posmijehom na licu; pod sjenom onoga križa koji čuva sree od ludske zlobe.

Na te riječi, izgovorene dobrohotno a u isto doba i pouzdano, Pijerko se diže sa postelege, a u duši osjećaše se potišten pred fratom. Toliko je dakle spao, da drugi rješava njegovu sudbinu, i to ko? Čovjek, koji mu je mogao samo kazati: „Sagriješio si, i tvoja bol kazna je tvoga grijeha; kaj se i plači svoja djela“. Oh, kajati se i plakati. Ali za što? Kome da upravi tu pokoru, kome li suze, kad je njegovo srce daleko od Boga? Gdje će naći toga Boga, kad ga ne osjeća? Njegova je pamet bila potamnjena; on je držao da je svrha čovjeka sreća na zemlji, a gdje je sreća nesretnika? Kakova ga nada može osokoliti? Prezirnim okom pogleda na grad i klimajući glavom kao da je htio reći: Vidjećemo! Ali opazivši da ga fratar začuđeno ali uvjek ljubezno promatra:

— Osjećam potrebu mira, reče mu; ne boj se, biće dobar.

— Hoćeš, ali ne nikada ako takve misli tobom ovладaju.
-- Ufam, odgovori Pijerko, položivši lakte na stô i čelo
medu ruke.

— Baš tako... čuješ li me?...

Ali Pijerko ne odgovori ništa, osta kao nijem, samo kad
i kad bacio bi pogled na slike koje su visjelu o zidu. Videći
ga fratar u tome staňu, ostavi ga na miru.

Toga istoga jutra posjeti Pijerka opat samostanski, dubro-
vački vlastelin O. Maro Červa, koji je Pijerka dobro poznavao.
Nemu se Pijerko do mile voľe izjada i otkri svoje srce. Opat
ga je tješio, stavljajući mu pred oči i svoj život, koji je imao
velike sličnosti s negovim: u stônoj crkvi ubio je jednoga popa,
pobjegao u samostan, tu ostao vršeći pokoru i napokon postao
opat po pravu vlasteostva.

Opatove riječi dobro su djelovale na Pijerkovu dušu, ali
ipak nije se mogao sasvim primiriti. No ipak opat ne izgubi
nadu, a O. Ivan, dobro poznavajući što treba Pijerkovu
duhu, neprestanim savjetima i molitvama nastojao je ispuniti
prazninu nastalu u negovoj duši, te jednom, dolazeći iz crkve,
reče mu:

— Pijerko, poslušaj savjet jednoga čovjeka koji ti govori
kao otac, a u ime općeg Oca, kojega ne smiješ više žalostiti
svojom nezahvalnošću. Ako misliš da je tvoje srce zatvoreno
svakoj bojoj nadi, ako se nalaziš osamlen na zemlji, zašto slijediš
onaj prokleti nagon, koji bi ti htio oteti svako povjereće u
Boga i strovaliti te u najveću propast? Zašto, jadni sinko, ne
podignes oči k nebu i ne uzdahneš: „Gospodine, ti si mudar i
pravedan u svojim sudovima?“ Uzdigni Pijerko k Bogu svoje
srce; nemoj cijelu nadu u ovaj svijet polagati; vini se do neba,
onamo je naša prava domovina, onamo se jedino može biti
sretan, jer... onamo je Bog.

Pijerko pogleda u lice dobrog starca, na kome je od-
sjevala neka božanstvena aureola, i na onaj nežan glas i na
onaj mili pogled suznih fratrovih očiju, vinu mu se iz grudi
dubok uzdah i odjeknu cijelom sobom u kojoj je vladao neki
tajinstveni mir.

— Oče, reče Pijerko uzdahnuvši ponovo, danas više
nego ikada osjećam ništavilo koje me okružuje, ovo će me

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
T
S
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A
naučiti blagosivati onoga koji me želi u boli pročistiti. Ti ćeš bdjedi uz moju postelu. Oh, ja neću umrijeti kao najnesretniji smrtnik bez ikakve utjehe; ti si odviše dobar i nećeš me ostaviti.

— Ostaviti, ostaviti, usklikne dobri fratar, ja da te ostavim, koji bih dao i svoj život da te spasem. Oh! ne, ne, ti nećeš umrijeti, ti ćeš biti dobar, povratićeš se Bogu i razglasivaćeš njegovu slavu.

Pijerkovo se lice razvedri i otrijevši znoj sa čela:

— Nadajmo se, reče klimajući glavom, ali reci mi, добри оče, hoćeš li mi iskreno kazati što te zapitam? — i dvije debele suze spustiše se niz njegovo lice koje je nastojaо sakriti.

Fratar mu se držeući približi i stisnuvši ga na svoje grudi ne mogne uzdržati suze, već plačući ponovi:

— Oh ne, ti nećeš umrijeti, povratićeš se Bogu, bićeš i ovdje sretan, kao što su sretni blaženi na nebu.

Nasta kratak muk pa Pijerko prvi progovori:

— Oče, jesи ли ti poznavaо Lenu Ohmučević i Ivana Antića?

Fratar ga pogleda nekim nestalnim pogledom, kao da nije dobro razumio pitaњe, ali pokazavši se ljubezan:

— Zašto me to pitaš, reče, ili te zanima nesretna njihova smrt?

— Oh, da, nesretna smrt, plačući nastavi Pijerko . . . a ja, ja, ja, svemu sam kriv. Ah dobra Leno, ah nesretni Ivane . . . oprostite . . . ja sam vas unesrećio; ja sam vaš ubojica . . . Bože, Bože, prosti . . . — i ne mogne daљe, sile ga ostaviše i kao slomljen pade na postelu.

Fratar ga stade miriti i tješiti, razumjevši odmah o čemu se radi:

— Bog je dobar i milosrdan, reče, on će ti sve oprostiti, on ti je već oprostio.

Na ove riječi Pijerku kao da je teret sa srca pao, neki mili posmijeh zatitra mu na licu i zagledavši se u jednu sliku na zidu, koja je predstavljala dobrog pastira gdje nosi zalutalu ovcu na svojim plećima, vidje u njoj predstavljena sebe te okrenuvši se dobrome fratu suznim očima zapita ga, je li mu štogod opat o njemu govorio.

— Preporučio mi je, reče fratar, da te pazim i da ti ništa ne bude faliti.

Pijerko malo po malo primiri se, poče iz sobe izlaziti i u crkvu hoditi. Jednoga jutra slučajno se namjeri u klaustru na grob benediktinca, vlastelina Bazilija Raćine. Neka neiskazana sladost proli mu se u taj čas dušom. Osjetio je, da je došao na mjesto utjehe i mira, na vir pravoga kršćanskog zadowolstva, zaslđena nadom i blagošću. U ekstazi zagledao se u Raćinin grob, i dok je očima u n̄ pilio, misao mu je oživjela sliku onoga kreposnoga vlastelina. Sjeti se svih n̄egovih muka, n̄egove ljubavi, n̄egove snosljivosti i mirnoće u svim olujama, o koje se vrline slomiše sve muće zlobe i zavisti, kao zubovi bijesna psa o tvrd kamen. Spusti se ničice na onaj grob, stade cijelivati studenu ploču, a na oči mu navriješe slatke suze. Pred n̄egovom dušom stajala je prikaza onoga dobrog vlastelina, kao da je iz groba ustala, te ga ljubeznim pogledom promatra i širi ruke da ulije u n̄egovo srce blagi mir svoje duše. Učini mu se, kao da mu u mrtvoj tišini upravlja riječi: „Slijedi mene i bićeš sretan“. Dugo je klečao na tome grobu, a u n̄egovu dušu slijevao se sve to više mir i zadovoljstvo. Ti novi osjećaji uliše u n̄egovo srce nenadnu jakost, i on polubi studenju ploču, diže se, i istoga jutra pode u grad, obide majčin ~~zagraban~~^{sv. Jakob}, svoje poslove i vrati se opet nakon malo danasao se. Neknik

ti,
1 većom
izvršilo u potpuni-
dakako Dubrovnik
u smjeru; ali se bježu-
od tega proročanstva.
lana sa gradom, jer strašne
1661. Grozniji prizor ne mo-
gustica. koji je prvi put i Malu;
“Zvonika” Placu, manastir sv.
“Zvonika” put; manastir sv.
„Dvor“ teško oštećen,
“Male Braće“ kuće po-
revina prekrile put; druge ruševi-
e srušen; zvonik Male Braće
ropala; zvonik Male Braće
(od ura) oštećen; ulice zatrpane rasputke;
oštećene; vodovade bile mrtvi; nije
oštećene a pećari mrtvi; je bio
jer su vodovade bile mrtvi; nije
srušene a pećari mrtvi; je bio
oštećene a pećari mrtvi; nije
izgorjelo je bilo trešnju
preživjelo je bilo trešnju
val ne svi našli zakloništava
; su bili ranjeni i bolesni
; su bili ranjeni i bolesni
da plačkaju tuč-
la; mnogi se vraćaju
da biskupom

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROSLOSTI.

(7)

— A. Vučetić. —

Dubrovčani počimju ponavljati grad iza velike trešne g. 1667.

(Po državnijem zapisima i pjesniku Palmotiću).

Palmotić u „Dubrovniku Ponovljenu“ pripovijeda u II. pjevanju, da je sv. Vlaho iza trešne bio ublažio Gospoda prama xanima, s toga da je Bog nemu između ostalog prorekao:

grad) bit će plavi A i gospoda svega svita, 45.
Navlaštito Špańska kruna,
Činit ga će sved čestita,
bogatstva u svem puna.

160.

Nu crkovni naš vladika,
Ispripadnen u pameti,

161.

Take odluke ne htje čuti; (t. j. odluke vijeća da se ne bježi)
Nego naš'jeh iz krajina
Hotje u plavi pobjegnuti
S koludricam put Jakina*).

Pjev. XIII.

Ali malo dana iza trešnje Gospodnji Uskrs doneše Dubrovčanima nadu o uskrsu grada; oni se osvijeste od strašnoga jada i uprav na uskrsni ponedjenik late se teškoga posla ponavljanja grada. Sve što je bilo punoletne vlastele u gradu, preko 18. g. života, živo i zdravo, a ne bješe ih mnogo, skupi se u veliko vijeće. Ali kneza nije bilo, jer bješe poginuo u trešnji, kao što nije bilo ni predstojnika mnogih javnih služaba ni bratstava; nije bilo ni dvornice, gdje se prije vijeće sastajalo, jer joj je bio propao krov i srušio se jedan zid; vijeće se po svoj prilici sastane u Leverinu, kao što je zapisano da se sastalo u ovoj tvrdi u trećem vijeća 23. aprila. Prvi sastanak se i zapisao, ali prosto i jednostavno, bez formalnijeh bilježaka; glasovi se nijesu brojili: svi su bili jedna duša; zapisale se same odluke. Upravljao je sastankom vađa najstariji od vlastele, a to će biti bio starac Zamašić (Luka?). Palmotić ga ovako opisuje u XIII. pjevaњu:

151.	Starac ovi bješe veće
L'jepo u doba zrel'jeh lita,
Kad najboje i najveće
Razumom se svim dohit;	Ter takoga sred života
Čiňaše ga sv'jem ugodna
Razum, krepos i dobrota
I gospodska r'ječ slobodna.	155.
152.	Gospodskoga posred lica
Takoj miloj u starosti
Prolećna mu još ružica
Smjejaše se u radosti.	Rad česa se u vlastańu
Bješe moguć učinio,
I u mudrom se svomu zvańu
Do nebesa uzvisio;	156.
153.	A bradi mu u súnežanoj,
Kojome se resijaše,
U bjeloći izabranoj
L'jer prib'jeli captijaše.	Da sved prvi s dobrom zgodom
Gospod'jaš grad rođeni,
Primljen, čuven prid gospodom,
I u velikoj držan o'jeni. —	157.
154.	Gospodita l'jepa stasa,
Vedra čela, pun miline,
Blage čudi, sv'jetla obraza,
Vidaše se nad sve ine.	Vr'jedna starca ovakoga
Poslušati bi nam lasno,
Da iz grada gospodskoga
Ne utečemo bezobrazno.	158.

*) Poslužio sam se Palmotićem, jer mal ne sve ono što on pripovijeda iza trešnje o Dubrovniku, a što sam ja naveo, historički je dokazana istina.

O němu pjesnik u istom pjevańu pripovijeda, da je svakoga zaklińao iza trešne da ne bježi iz grada i da ga je svak poslušao, kako je već kazao u poslednjoj gore navedenoj kitici; samo nijesu kaluđerice.

Palmotić navodi Zamańine uzvišene riječi ovako:

146.	Neg Đamańić pleme v'r'jedni
Uze plakat i vikati:
Toli, kako ljudi n'jedni,
Mili čemo grad izdati?	Kô strašive da smo žene,
Ostavili grad čestiti,
Grad od prave kî je c'jene
I gospodstva svud po sviti?	148.
147.	Toli u strahu hudu tako
Utećemo osl'jepleni,
Da po sv'jetu svud opako
Uzbudemo prikoreni?	Ah! svi pod'te, sam ja odi
Prema smećam sad ostaću,
Gdje me mati moja rodi,
Tu se drago ukopaću.	149.
150.	Ukazati hoću sv'jetu,
Za sve staros krv sledi mi,
Da imam dušu plemenitu,
Vruće sv'jesti u toj zimi.		

Kad se vijeće prvi put sastalo, postavi najprvo prevremenu vladu od desetorice, izmedu njih bješe Luka Đamańić, a pjesnik o tome kaže:

20.	Leverinsku tvrdnu uzeše,
Da iz nje budu gospoditi.	Tu u mjesto koji kneza	25.
21.	Tu se za'edno svi skupiše
U gospodsko sv'jetlo v'jeće,
I vladavce učiniše,
Kî će vladat puk bez smeće.	Najstariji bješe u v'jeću,
Oči dignu put nebesa,
Kô da zove dobru sreću.	

I. Pjev.

Taj dan iza izbora vlade, vijeće odmah zabrani svakomu, koji je stanovao u prostoru između sv. Jakova u Višnici i Krsta (Sv. Ilije?) u Gružu, da se iseđuje, a to i s namjerom da bude ljudi, koji će se baviti poslima zidańia i obrane grada, s toga pjesnik kaže:

I poruke svud poslaše
Da se u grad svak povrati.

XVI P.

Devet dana poslije u drugom sastanku izabrani odbori počmu se baviti popravljanjem vodovade, nabavom kruha i žita i popravkom mlina, a Niko Matov Resti nabavom sočiva i druge hrane.

У Оpet se veliko vijeće skupi u Leverinu 23. aprila; tada dode u vijeće najveći broj vlastele, bilo ih je 45 i postavi novu prevremenu vladu od dvanaestorice ili trinaestorice:

138. izabiru

Dvanaes plemić među njima.

XIII. P.

Između ove dvanaestorice bješe i Luka Đamaњić i Savin Đamaњić i Maroje Kaboga i dvojica Bunića, koje poznamo iz sitnice o satiri natpopa Brne Đordića*). Ovaj put vijeće odredi teške kazne za iseđenike i zaprijeti im da će s njima postupati kao s odmetnicima i buntovnicima, kad ne bi imali dobara da im se zaplijene.

Nema službenijeh bišežaka da bi se bila sastajala vijeće od 28. aprila do 3. juna. Možda bojne sprave i vańska i nutrňa pogibao bjehu zapriječila sastanke; da je bilo bojnijeh sprava, vidi se iz toga što veliko vijeće u prvom svom sastanku 11. aprila bješe odredilo da se sakupi 300 vojnika, za koje imenuje šest kapetana; na to doba možda se odnosi ono što pjesnik pripovijeda o Lastovcima:

140. A u to i knez od Lastova
S veoma vr'jednim vojevodom
Četu posla vitezova,
Ki dodoše s dobrom zgodom P. XIII.

Vijeće mořenijeh sastane se prvi put iza trešnje tek 3. juna i to uprav u tvrdi Leverinu; ali na ovaj prvi sastanak dode samo dvanaest vijećnika, jer ostali bjehu poginuli, ili su bolovali, ili su bili izvan Dubrovnika; nu već početkom 1668. god. bilo ih je devetnaest. Odmah onaj dan pobrine se za gradnju stanova za vojниke. Vlada da se obrani grad od neprijatelja, bješe, kako smo kazali, skupila nekoliko stotina vojnika; zato odredi da se za njih sagrade dvije daščare na Pločama: jedna pod crkvom sv. Mihajla a druga kod ruševina kuće Mihha Aligretti-a. Budi mimogred rečeno, da ovaj Aligretti bješe sin Vlaha Stjepanova s Lopuda. Miho bješe uzeo za ženu Mariju kćer Nikole Brautia (Brautti), Lopuđanina, postao voditeljem notarije juna 1667, ulegao u bratstvo sv. Antonija (Antunin) 1682. i umro 1708.; a ukopan je u križniku sv. Frana pod br. 86; porodica mu s njim izumre.

*) „Srd“ 1904. br. 10., str. 446 i ost.

Vijeće se pobrine i da druga čelad imadu gdje stanovati. Između kuća, koje bjehu ostale čitave u trešni, bjehu Lazareti i Han na Pločama, i ondje se bjehu zaklonili, kako rekosmo, mnogi iza trešnje; s toga premda odredi da jedan dio Lazaretā bude izpraznen, ostavi br. 5 za niži puk, jedan dio starijeh Lazareta trgovcima Žudelima, a prvi stari Lazaret vojničkijem kapetanima i drugijem časnicima a i vojnicima. Isusovcima, kojijem se htjela s početka odrediti na Konalu kuća Andrije Palmotića za stan i za školu, bi određena u tu svrhu soba *ad Sponzam* za mjesec dana. Za kaluđerice, kad se vrate iz Jakina, bi određen prevremeno fraňevački manastir sv. Nikole u Stonu i u tu svrhu potroši se nekoliko za popravak; blagajnicima i prokuratorima sv. Marije dade se jedno od najčvršćih spremišta u carinari, drugijem javnijem službenicima odrede se također prostorije za njihovu službu.

Već 12. juna pobrine se vijeće mořenijeh za prijenos ruševina iz grada i brinulo se i kasnije za to. S toga po Placi Velikoj i Maloj, a kasnije i po drugijem ulicama, vidi se svaki dan četa od četrdeset selaka popisanih iz dubrovačkijeh sela i četa od četrdeset vojnika, gdje čiste put, zgrēu ruševine i bacaju ih na kola. Kola? Da, trešna navede Dubrovčane da učine korak više na stazi napretka, da nabave kola, kojijeh prije nije bilo. To pitaće kolâ bješe onda težak posao. Andrija Barosi (Barossi) bješe napravio jedan kalup kolâ; vijeće mořenijeh razgleda taj kalup, prouči ozbižno pitaće i naloži provizorima nad ruševinama i građama da dadu napraviti jedna ili više kola po tom kalupu i da pri gradnji se posluže radom rečenoga Barosia; kola bjehu velika pomoć za prijenos ruševina, i tako se za dugo vremena obavljaše posao; pri kopaњu ruševina pojavljali su se dakako mili i nemili prizori; stanovnici prijašnjih kuća iskopali su izgubljeno svoje blago, a i mrtva tjelesa drage svojte, te Palmotić u III. pjevańu kaže:

84.	U toliko u gradu se
Zavađeni čiste puti,
A i kuće kopaju se,
Kjeh obori uđes lutti.	86.	Neko blago iznahodi
U velikoj prem radosti;
A nekomu nać se zgodi
Svo'jeh drag'jeh mrtve kosti;
85.	Svak o teškom trudu radi,
Svak nastoji o potrebi,
I opet spravlja da sagradi
Stan i kuću dragu sebi.	87.	Kjeh u jadu i u plaču
Mrazni u grob ospremljiva,
Ćuteć bolest od sv'jeh jaču
S djela toli boležljiva.

Cišćeće ruševina dakle i zidaće grada bješe sada glavni posao vijeća molenjeh; svake nedjele sastajalo se vijeće naročito u tu svrhu; ali trebalo je povjeriti vrijednu odboru izvršene odluka i cijelog posla, povjeriti stvar ljudima, koji su bili članovi vrhovne vlade, trojici od dvanaestorice. Ko je mogao za to biti sposobniji „neg Zamaňić plemić vr'jedni“, onaj starac, koji je odvraćao Dubrovčane od bježanja, i ko s njim nego Nikolica Đivov Bunić, koji kao naučnák prvoga reda i dubrovački pravnik napiše *Praxis judicaria juxta stylum curiae ragusinae* i svoje patriotske osjećaje izlije u pjesmi o trešni a jedanaest godina poslije žrtvuje svoj život za domovinu u tamnici u Silistriji? Palmotić nam priopovijeda štogod o životu ovoga Bunića, koji bješe s njim poslanik turskomu caru g. 1667. Kaže nam da je Bunić imao brata i da je Nikolica bio pjesnikov prijatelj:

204.	Dva plemića glasovita,
Oni bjehu puni uresa,
Dike i zraka ponosita,
Kô dv'je zv'jezde od nebesa.	Pjesnici oba tako zvani
U sva mudra bjehu djela,
Da im lovor sveđ izbrani
Cavtijaše vrhu čela.	209.
206.	Lubjahu se toli drago,
Sv'jem izvrsni i mogući,
Da ne htješe ni svê blago
U očinoj d'jelit kući.	Mladega oni izrad mira
Učiniše poklisara,
Da u družbi Jakimira (<i>Palmotića</i>)
U silnoga ide cara;	210.
208.	Bogožubni bjehu oba;
Star'ji vr'jednu lubu imaše,
Mladi iz prvjeh jošter doba
Djevstvom višni raj dvoraše.	Jakimira, s k'jem ugodno
Lubjaše se s blagom česti,
Ter idaše s njim slobodno
Silu otmansku srecem sresti.	211.
212.	Oba oni od starina
Dragi bjehu prijateji,
Ist'jeh misli i načina,
I u svakoj skladnoj želi.	Jakimira, s k'jem ugodno
Lubjaše se s blagom česti,
Ter idaše s njim slobodno
Silu otmansku srecem sresti.	Pjev. VIII.

Bratu Nikolićinu bilo je ime Serafin; oba su dvojica bili članovi prizivnoga zbora ili dvora početkom g. 1667. Nima dvojici bi pridružen Marinica Jerkov Bonda, koji bješe u malom vijeću do trešne, te tako 25. juna izabrat je odbor za ruševine i grade.

Već prije bješe doznačeno nekoliko novaca za popravljenje vodovađe, pa se i poslije odredi novaca u tu svrhu: odredi se da se sa strane dobavi pećara za opeke i crijebove; odluci se poprava arsenala i Sponze za stanovanje i da se poprave mli-

ni; kasnije da se popravi Spcnza, da se u njoj mogu sastajati vijeća. Za poprave i grade odredi se jednom tisuća dukata*) iz javnijeh fondova, a za nabavu drvla i gvožda pet tisuća dukata, a samo malo vijeće imalo se baviti odnosnom kupovinom; odredi se da se popravljaju gradske zidine. Napokon već jula ove godine trešće počelo se misliti i na zidaće kuća u gradu, nadasve onijeh na Placi, i na novo razdijeljeće grada. U tu svrhu bi pozvat inženir Ceruti, kojega papa pošale Dubrovčanima; on nacrta razdijeljeće grada te izradi nacrtak kuće na Placi u dogovoru s naročitijem odborom, u kojem bješe starac Đamaić; tako se počmu graditi kuće na Placi i za njihovu gradnju određeno je 23. septembra 1000 dukata; a prva bješe ona blizu Divone, nadno ulice sv. Nikole, te Palmotić s pravom pjeva:

154. Na sto strana pripravljaju
 Da iznova kuće grade,
 I veće ih počinaju
 I čine im l'jepo ograde. III. Pjev.

Dubrovčani god. 1667. pomisle i na popravak i gradnju crkava i manastira; dadu pomoć Fraňevcima za njihove samostane u gradu i na dvoru i za popravak zvonika im u gradu; odrede da se popravi sv. Vlaho, koji bješe oštećen, te Palmotić pjeva:

*) Vrijednost dubrovačkoga novca ustanovljena je odlukom 7. novembra 1816, Br. 47708/2154 ukinute č. k. opće dvorske komore i odluke vladine Br. 20676/7795 13. decembra 1816.

Dukat dubrovački vrijedi po rečenoj odluci 31 karantana kom. nov.; dakle 10 dukata je vrijedilo $5\frac{1}{3}$ k. konv. a prama a. v. bilo bi to 5 f. 27 nč.; te bi dukat vrijedio $55\frac{1}{2}$ nč. ili 1 kr. 11 para, ali po računaњu iza trokratne promjene vrijednosti novčane u Austriji vrijednost izlazi maњa: $54\frac{1}{2}$ (?), — Grošić bio je procijenjen istom odlukom na $\frac{3}{4}$ karantana; dakle 100 grošića = $300\frac{1}{4}$ kar. = 75 kar. = 1 f. 15 kar. konv. nč. = 1 f. 31. nč. austr. vrijed.; dakle 1 grošić vrijedi $1\frac{31}{31}$ nč.

Perpera bi procijenjena sa 9 kar.; 10 perpera dakle 90 kar. = 1 f. 30 kar. konv. nov. = 1 f. $57\frac{1}{4}$ nč. aust. vrijed.; dakle 1 perpera bi vrijedila $15\frac{75}{75}$ nč. a. vrij. — Pola perpere sa cijenom od $4\frac{1}{4}$, konv. nov. vrijedila bi dakle pola, t. j. 7:87 nč. Ali da se uprav procijeni vrijednost dubrovačkoga novca u doba trešće, trebalo bi usporediti ga s cijenom kruha, nadnica i ost.

155. Svetom Vlasi crkvu svetu,
Glasovitu nad sve ine,
Na čas Višnem u zavjetu
S mnogom dikom grade i čine. III. Pjev.

Ali u Dubrovniku nije bilo hrane, ni pećara, nije bilo novaca za zidaće, ni oružja za obranu. S toga se Dubrovčani obrate za pomoć na mnoge vladare i vlade. Papa pošale hrane i druge pomoći i kasnije osobitijeh oblasti za uporavljivaće novaca za gradeće iz zaklada, koje su bile namijećene u druge svrhe, a potkral napulski pošale oružja. Mjeseca travna bješe još na rimskoj stolici Aleksandar VII. Dubrovčani oko polovine godine pošalu u konklavu jedno pismo za pomoć, a zatijem je izabrat Klimente IX. Papa se odazove molbama i pošale između ostaloga hrane brodom iz Jakina. Palmotić pričuje, da, kad brod dođe amo, zapovjednik posjeti senat i o papi izvijesti ovo:

36. Zapovide još saviše,
Da se pošle našem gradu
Hrana, da puk ne uzdiše
U žestokom lačan jadu.	I tu tako plav su našu
Brašna i svega napunili,
Na zapovjed što smo vašu
Dobrovoљno mi donili.	37.
41. Prista ovo govoriti
Tad pomorac, a list ize
Kî Leksandro sje čestiti,
Božja crkva k'jem drži se.		Pjev. III.

Pjesnik zatijem pričuje, kako se puku razdijelila hrana, te pjeva.

48. Dva plemića odrediše,
Da razd'jelit sve učine,
Što Leksandro poslô bješe
Iz Jakinske pokrajine.	Do nebesa jublježivi
Svega puka glas ulazi:
Grad Dubrovnik uv'jek živi,
Živi u v'jeke sveti Vlasi!	53.
52. Obilne se prem trpeze
I čestite sv'jem gledaju,
Žarko vino svud piće se,
Počasnice svud pjevaju.		54.
		Odasvud je mnoga vika,
Odasvud je rados prava;
Od svud grada Dubrovnika
Prip'jeva se dika i slava. III. P.

Pjesnik ovako pričuje o pomoći oružja, koje dođe iz Puče:

56. Nu ova rados čim se otvara
Sred smirena toli grada,
Iznenad se začu s mora
Glas ogień'jeh lumbarada. | Bješe iz Puče dojedrilna
Plav oružja bojna puna,
Gradu u pomoć kû posila
Prijateľska špańska kruna. | 57. |
|---|--|-----|

58. Hrabren vitez bješe s ňome,
Vojevoda glasoviti,
Koji slavom viteškome
Svud slavljaše po svem sviti. III. Pjev.

Taj vojevoda bješe vojnički časnik, koji je dolazio iz Napača kao dubrovački najmjeni glavni zapovjednik sve vojske dubrovačke s platom od 50 talijera*) na mjesec, a imao je službeni naslov: Sergente maggiore. Vijeće moženjeh bilo je odlučilo 11. jula, na prijedlog konta Karla Ivele ot Tuhela, da ga primi u tu službu. Taj sergent maggiore bješe po imenu Paolo Morgone ili Morgono, a ne Mangione, kako kaže Skurla u „Dubr. Pon.“

O ňemu i o napuškom potkraju pjeva Palmotić:

63. Netom prid grad s splavi dode
Vr'jedni vitez i smioni,
Ončas s družbom svojom pođe
Gospodi se da pokloni.	65. Gdje obećava svoje vlasti
Blago, oružje, bojne plavi,
Samo da se s malom časti
Grad Dubrovnik ne ostavi.
64. Prikaza im što pisaše
Ban špañskoga mještje kraja,
L'jepu krunu kî vladaše
Partenopsk'jeh od zemala;	Bjehu od prv'jeh dana ňemu,
Kad zla trešnja sve razvali,
Prijateļu kô svojemu,
List gospoda napisali,
67. Na nesrećnu moleć zgodu,
Da im pomoć bude dati,
I da pošle vojevodu,
Kî će oružje ňih vladati. III. Pj.	

Dubrovčani zamoliše za pomoć i kralja špañolskog i republiku Genovsku i kralja francuskoga Luja XVI. i cara Leopolda I., te pjesnik „Dubrovnika Ponovljen“ stavla u usta Đamašiću, kad govorи u vijeću:

44. Pak kraljevsk'jem sv'jem krunami
Pisaćemo po svem sv'jetu
Zlo koje se zgodi nami
I nesreću strahovitu:	Moleći ih, da se budu
Našoj tuzi smilovati,
I u smrtnom da nam trudu
Kû god pomoć budu dati.	45.
46. Ter kraljevim sv'jem pisaše
Kako bjehu odredili	I. Pjev.	

Špański se kralj odazove, republika Genovska također, tako da od ňe dobiju nekoliko tisuća zlatnijeh dukata u ime dvadesetgodišnjeg dohotka glavnoga, što je naša vlada imala ondje; taj dvadesetgodišnji dohodak bješe plaćen unaprijeda i

*) Talijer je dubrovački vrijedio dukat i pô.

to bješe poslije god. 1667. znamenit iznos, koji se upotrebljavao za gradnju; Lujo XIV. ispričao se ratom za prava ženina*), a Leopoldo I. po Krstu Dorschu odgovori, da pošto proističe da su nestale za Dubrovnik pogibli s istoka, sua majestas caesarea et regia..... supervacaneum judicat adhibere media ulteriora (ú. é. i kr. vel. cijeni da je suvišno ulagati daљa sredstva).

U ovo prvo dobaiza trešnje Dubrovčani su se pobrinuli i za gradnju crkava za zavjet, jer se zavjetuju da će opet zidati crkvu Gospe od Karmena, koja bješe srušena. Oni su se pak potrudili da spase svete moći iz Gospe Velike i da ih sahrane u kapitolu sv. Dominika i u tu svrhu priredili veliku svečanu litiju, kao što su priredivali redovito javne molitve i službe, da bi se Bog smilovao Dubrovniku.

Veliku svečanost prirede za prijenos moći iz Gospe u sv. Dominika, pošto bješe već priređen kapitol za njihovu sahranu.

U tu svrhu već 18. jula odluče da se proglaši oprošteće udijeljeno republici za dan prijenosa i da se putem propovjednika svak opomene da posti i da se ispovijedi i pričesti; kao dan prijenosa bi ustanovljen 31. jula i određeno da cijelo svećenstvo, bilo svjetovno, bilo redovničko, ima učestvovati u prijenosu i da pjevaće velike mise ima obaviti natpop i generalni vikar, (jer je nadbiskup bio u Jakinu?). Ta se litija imala obaviti najvećijem sjajem, uprav kako svečanost sv. Vlaha, i u nu bila su obdužena da dodu sva vlastela. Ovu svečanost potanko opisuje naš pjesnik:

56.	Znana i sv'jesna ta gospoda
Odrediše svetkovinu,
Za pokoru luťjeh zgoda
Božju molit veličinu.	Nu gospoda bivši veće
S redovničim sv'jem zajedno
Skupili se puni sreće
Svetkovaњe na to vr'jedno,	65.
59.	U nedjeljni dan, rekoš,
Svetkovina ta da slidi,
Neka vas puk dvorni može
Božju milost doć da vidi.	S moćima se uputiše.
· · · · ·
Prva bješe tu vidjeti
Pelenica Jesusova;	66.
67.
62.	Sve što od suha strane uzdrže
I podložni svi otoci,
Ludi i žene, svi se krše
U grad sa sv'jem pribivōci. | Zat'jem drača i križ sveti....

Svi uresni redovnici
U odjećah zlatn'jeh sjaju,
I nebeskoj zgar kraljici
S višnjem Trojstvom hvale daju. | 78. |

* Sp. „Srd“ br. 7, g. 1904.

80. A puk vika sa sve strane:
Prosti nami sve krivine,
Čuj molitve naše izbrane,
Smiluj nam se, Gospodine! 84.
82. Gospoda ih sadružuju
I goruće svjeće nose:
Civil u sreu grešnu čuju,
I s nebesa milos prose. 85.
83. Udarajuć oda svudi
Bubni, glumci i svirale;
I sve što je žena i ludi
Daju Višnem svete hvale. 86.
- Urnebes je po sve kraje,
I ognene puške grme;
Gora odgovor od svud daje,
I klisure ječe strme.
Još sred buke tr'jeskovite
Lumbardā se glas razdira,
Cim pucaju strahovite
Sa svih tvrda, sa svih mira.
Nu čim tako poprodoše
Svet'jem moćim' pun'jem dikā,
U manastir ulegoše
Od svetoga Dominika. I. Pjev.

Zatijem pjesnik pripovijeda o velikoj misi u toj crkvi i da su ostavljene moći u mjestu prepravljeni i zatvoreni pod tri kluča, koja uzeše tri blagajnika (i prokuratora sv. Marije), svak po jednoga.

Između pobožnijeh obreda za isproseće Božjega milosrđa vijeće molenijeh odredi, da se obavlja svake nedjele litija od crkve Navješteva u vratima od Ploča, koja je tada služila mještane stône crkve, okolo Luže i crkve sv. Vlaha; na te litije morali su dolaziti svi svećenici, bratstva, vlastela i građani; osim toga svake nedjele imao je stati izložen Presveti.

Za kaluđerice pako, koje su bile pobjegle u Jakin, vijeće molenijeh odredi prevremeno samostan frańevački u Stonu i dade ga ponapraviti, te pošale plemića da ih dovede iz Jakina.

Ovako se započme novo zidaće grada god. 1667.

Rad god. 1667. oko ponavljanja bješe samo mali početak a trajao je mal ne samo od juna do decembra. Tek godine 1668 ovaj rad postane obilniji i sustavniji, jer se uredio, a nabavila se veća novčana sredstva. Ali je daљe opisivaće rada izvan našega zadatka, jer smo mi bili naumili da pripovjedimo samo kako su Dubrovčani počeli da ponavljaju grad. Može se ipak i o ovom početku kazati s pjesnikom:

157. Tako od svuda nastoji se,
Ni se kratki moć, ni snaga;
Što' e potrebno sve čini se,
Trudu Višnji zgar pomaga.

III. Pj.

Prilika, da su Dubrovčani već pet dana iza trešnje zamislili ponavljanje grada, kad nije bilo u Dubrovniku nego šaka ljudi i kad se još neprestano treslo, mora da pobudi u potomstvu čudeće i divljeće; njihovo postupaće iza trešnje dokazuje, da su ih još resile prijašnje vrline.

ВЕЧЕ ЈЕДНОГА ЦВИЈЕТА.

— Catulle Mendès. —

Бацали су је за вријеме свечаности с кола у кола; онако па сунце бачена, па ухваћена, и опет бачена, летјела је она с дивних руку Парижанака као лопта; најпослије је неки гospодичић невјешто испусти, и она паде у блато, на влажну и равну траву; нико из почетка није ни водио бригу о њој, доције јенак на свечаности хиљаду њих згазише, шетајући се под тихом свјетлошћу лампионама и шарених стаклених кугала, док су по баракама звечале велике новчане кесе и трубили трубачи. То је била мала, црвена, дивља ружа, готово још нупољак, с дугачким, бодљикавим дршком.

Кад сам синоћ прошао кроз гомилу свијета, опазих у блату нешто црвенкасто, то је био тај мртви цвјетић; одмах сам погодио каква је морала бити судба те дивље руже, већ свенуте, али још пуне дражи, тे� укаљене, миришљаве, свете успомене, која је, послије онаквога триумфа на свечаности, лежала сада тужно између два комада блата, као каква успомена између два листа у књизи. Хтједох да је дигнем и да је сачувам; можда сам мислио да ћу у њој осјетити онај мирис, који ми је међу свима најмилији био, мирис, који сам удисао само један тренутак на својим усницима, с врха једнога малога прста у рукавици, у предсобљу једном, послије чаја, док су навлачили огратче. И све што је остало од оне веселости, од оних шетња украшених пантљикама и цвијећем, кад је цио Париз подражавао фантазији и смијању једнога талијанскога корса, то је била та ружа. Пјеснику је дужност да покупи оно што остане од свјетских весеља, тај жалосни остатац, који је као талог сретних ствари, и да од тога послије пјесме ствара.

И ја се dakле сагох да узмем тај цвијет.

Али ме једна рука претече, једна сасвим мала ручица неке јадно и прљаво, готово у самим дроњцима обучене дјевојчице, која изгледаше као просјакиња. Пустих је да узме тај јадни остатац, који она брзо и врло плашљиво зграби и гурну у своју сву издрпану блузу. Сирота мала! То јој се допадало, навикнута је била да иде по блату и да купи што у њему нађе.

Ја погледах и људе, једнога човјека и једну жену, који си били с њоме, и пођох за њима, кроз хуку и гомилу свијета, који се журио по киши. Они су такође сиротињски обучени били, он у некаквоме танкому капутућу, а она у некој хаљини од шевијата; разбарушена коса бјеше јој пала по врату, а њему, опет испод округлог, до носа натученог шешира, падала је црна коса, коју је сигурно био наковрџао какав фризер у ком предграђу. На обојима се видјело, и по одијелу и по покретима, велика невоља и саме крпе. То је сигурно био онај страшни париски пар: мангуп какав и његова жена. Пред њима је ишла она мала дјевојчица, што је дигла цвијет. Тако идући ови су се људи разговарали:

Страшан дан! Због те непрекидне кише, богати људи нијесу ни силазили с колâ, а од грађана, који су и покрај рђава времена дошли да виде, нема никакве користи; то су вам препредени људи, који пазе своје цепове. Не заиста, то је баш страшно, да човјек и покрај све воље за рад не може ништа да заради, и ако не ће ништа више да узме од осталих другова. Странци имају више среће, нарочито Енглези, због великих трка, које су сада; држе их за поштене људе, који се разумију у коње, разговарају се с њима, да би се обавијестили који коњи трче, а они тако разговарајући се... Али Французи се устручавају од Француза, нема начина како би започели разговор. Сад је већ десет сахата увече, а дошли су на свечаност још у два сахата по подне, и за све то вријеме никакве користи, никакве добити, не би имали чиме платити ни по једну чашицу раније, прије но што оду на спавање, да мала није, просећи између колâ, добила неколико суа. Па зар може човјек да се не једи?! Дакле да би се могло живјети, мора се човјек селити из своје отаџбине, пошто нема начина да се ради поштено свој занат у својој земљи?! Све то би изговорено са страшним, псовкама, најгорим скитачким језиком.

Зашто сам ишао за њима? Зашто сам слушао те гадости? Због оне мале, одринане, сухе, гадне и слабе дјевојчице. Оно је било дивно што је дигла цвијет.

— Маргарита.

— Мама? одазва се мала дрхући.

Мати је грубо удари по образу.

— Други пут ћеш се брже одазвати. Видиш ли ове људе пред нама, што иду, а? Хајд', пожури се.

Дијете се приближи некој породици, која је готово трчала по киши, тражећи једна кола; и пруживши руку гласом као бајаги плачним:

— Господо, госпође, зајеца она, петоро смо дјеце код куће. Отац нема рада; удијелите ми штогод. То ће вам среће донијети.

Дадоше јој двадесет пара, које она одмах, чим се ови удаљише, пружи матери.

— Лудо једна, рече јој ова, требала си трчати за њима, дали би ти још више.

И опет је удари по образу. Мала отпоче плакати. Није могла имати више од седам до осам година. Изгледала је при овом вечерњем освијетљењу као мртвац блиједа, с пјегама по лицу, које су личиле на блато. Она је плакала с кратким уздасима. Затим опет пође пред овим гнусним паром људи, држећи руку у блузи. Рекао би човјек да ју је то тјешило, кад је цвијет, који је нашла у блату, додиривала руком.

Какво јој је задовољство могао чинити тај цвијетић? Рођена сигурно у каквој прљавој кући, у каквом забаченом крају вароши, навикнута на неурдан и просјачки живот, она није могла жалити поља, жбунове, трчање по шумама с другаричама на повратку из школе; једна дивља ружа за њу је требало да буде нешто, што се продаје само господи, у вече на булварима, и ако се не заради доста, чекале би је батине, кад се врати кући, послије поноћи. Сваки дан за вријеме свечаности, гледала је како с колама у кола лудо бацају букете госпође лијепо обучене, сретна и весела изгледа, које су се смијале, спуштајући главу, да би изbjегле ударце бацаних ружа и божура; требала је мрзјети то цвијеће, цвијеће, којим она хљеб зарађује, а које је раскоп за друге — ето шта је требало осјећати то сирото створење. Али не, она је још једнако држала у исцијепаној блузи паћену ружу; и, једва задржавајући сузе, она се насмијеши, осмијехом одлучним, у коме се огледала нека сретна намјера, као да је смислила план неке велике радости. Опазих тада да је имала под лијевом

мишком неке исцијепане, хаљкаво завијене новине. Једанпут јој испадаше, али она их брзо дохвати. Шта ли ће с њима? Ја је посматрах, била је слабуњава и тужна, али ипак није била ни мало гадна. Умивено и лијепо обучено, могло би постати лијепо богаташко дијете, ово сирото јадниче. Она је корачала одлучно, а у очима јој се видјело да нешто дивно замишља.

Међу тим човјек и жена и ја, једнако пратећи их, остависмо мјесто свечаности. Они се упутише неким предграђем и зауставише се пред једним шатором, скроз мокрим од кишне, сједоше за један стô и затражише флашу вина. И ја се зауставих и сједох недалеко од њих; добро сам их видио, јер бјеху освијетљена неком лампом, закаченом за један дирек. Обоје су били ужасно одвратни; он сасвим ћосав, а она с брковима. Налакћени на стô, разговарали су се полако као какви завјереници. Око нас људи, који су морали бити или коњушари или цокејски момци, правили су велику ларму, пили су, викали келнера, свађали се, грдили. У ваздуху се осјећао као мирис каквог убуђалог бурета и неких штала. Спазих како човјек и жена често погледаху, правећи неке знаке очима, двојицу момака у ливрејама, који су се картали у ситан но вац, који је стајао поред њих на столу.

Али где је дјевојчица?

Сасвим близу њих, сједила је она на земљи, између ногу тих људи.

Дивно је било видјети је.

Од поцијепаних, стarih новина била је направила двоја мала кола од хартије, — кола, или тек, боље рећи, нешто налик на њих, и с рукама, час једном, час другом, бацала је с једних кола у друга цвијет, ону дивну ружу, коју је мало час нашла у влажној и равној трави. Тада сам тек разумио зашто је тако брзо зграбила онај тужни остатак веселих забава, зашто га је тако брижљиво чувала. Онђе, између ногу тих пијаница, у оном гадном и загушљивом ваздуху, с ногама и сукињом у блату, сва шчучурена, она је подражавала сама сву веселост и сву славу са свечаности. Она је бацајући и одбацијући сама себи једну једину, увехлу, дивљу ружу, замишљала хиљаду свјежих букета цвијетне туче; она се забављала, смијала

и осјећала, то дијете једнога лупежа и једне крадљивице, та дроњавица — док су отац и мајка нагнути над чашама спремали неки нов лоповлук — она је осјећала, много искренија и у срцу и на устима, сву радост, коју су осјећале лијепе гospође бацајући расцвјетано цвијеће. Скоро ће се вратити у какав смрдљив, мрачан кућерак, где се рђаво спава, док се пијани отац и мајка свађају. Али не мари, имаће бар, мала несрећница, илузију да је била срећна као толике дивне гospође. Ја мислим, да је и сама судбина из сажаљења учинила, те је ову дивљу ружку, још у пупољку, с дугачком, бодљикавом дришком, испустила у блато нека невјешта рука...

Превела с францускога

М. Тешњева.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

Х.

1. Поуке мудрине, које се добијају у својој породици, не заборављају се никад, јер ту има већи удио срце него разум.

Г. Деспоа.

2. Честитост је као одјек, који одговара вазда а не доходи никад.

Италијанска изрека.

3. Живимо тако да при нашој смрти буду плакат и гробари.

Марк Твен.

4. Жалост стоји тик до радости.

Шатобриан.

5. Сви људи дођу до крепости кроз несрећу.

Писти.

6. Колико год нас биједили због тапшине, катkad нам је нужно, да буде призната наша вриједност.

Вонарг.

PRILозI ISTORIJI SRPSKE KNIГE U DUBROVNIKU.

— Petar M. Kolendić. —

(2)

Jedan Appendinijev članak.

Naj boљa gramatika srpskoga jezika za tuđince, još od vremena Pažanina Vartolomeja Kašića¹) i njegovih »Institutiones Linguæ Illyricæ«, pa do ilirskoga pokreta, bez ikakove je sumne »Grammatica della lingua Illirica« Frana Marije Appendini. Štampana je još za života auktorova (g. 1808. i 1828.), a Appendini je spremao i treće izdaњe (g. 1838.), pa rukopis toga čuva se i sad u knižnici dominikanskoga manastira u Dubrovniku. Gramatika je napisana na nekoliko sveščića raznolike veličine, a uza nu se sačuvao i jedan ispisani list, kome je udaren natpis: »Provedimenti da adottarsi per la perfezione della lingua Illirica«. Od toga spisa, koji je, po svoj prilici, imao ući kao predgovor gramatici, sad imamo, na žalost, samo dvije stranice. Na prvoj strani piše Appendini o ilirskom jeziku u opće, a zamašnost druge stranice opazio je bio i pok. K. Vojnović²), jer je tu govor o Vukovu pokretu u Srbâ, pa je eto priopćujem u cijelini, tačno po izvorniku u rukopisu:

»Nel mezzo (?) = mezzodi) della Monarchia Austriaca cominciando dal confine della Carniola sino a Cattaro per tutta la Dalmazia, e nel confino militare della Croatia, e Slavonia, come anche nella Slavonia Provinciale ed in una parte pure dell' Ungheria Meridionale, e forse per metà nel Settentrione della Turchia (Serbia, Bosnia, Herzegovina, Montenegro) abita un ramo di popolo slavo, il cui bel dialetto ora si chiama Illirico, ora Slavo, ora Serbico.

¹) O. E. Fermengin pogrešno misli (Starine XXIV., 25.), da je Kašić Dubrovčanin. O tom upor. n. pr. Ribadenzira-Alegambe-Sotvello, Bibliotheca Scriptorum Soc. Jesu (Rome, 1686., 105.) i Appendini, Notizie istor.-critiche (Dabr. 1803., II., 253.). Kašić je umro g. 1650. (Le Long, Bibliotheca Sacra, I., 549.), a nastojao je dubr. dijalekat proglašiti književnim jezikom, pa Appendini kaže, da su mu dubr. trgovci mnoga djela štampali na svoj trošak, a Coleti (Illyricum Sacrum, Venetiis 1800., VI., 260.) misli, da ga je dubr. arhiepiskop Vićentije II. potakao na prevodeće crkvenih knjiga.

²) Dr. K. Vojnović, Prilozi k arhivalnijem pabircima dubrovačkijem (Starine XXVIII., 28.).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБLIОТЕКА

Parlano questo Dialetto da circa quattro a cinque milioni di Slavi in tutto. Ma i Cattolici lo scrivono ad ben trecento anni senza seguire un' ortografia stabile, od anche solo generalmente ricevuta, e quelli, che professano il rito greco, non lo scrivono quasi affatto. e perchè ciò? perchè i loro pseudoletterati credono, oppure sostengono, che ciò, che scrivono (griješ-kom mjesto parlano) cinque milioni di persone non sia assolutamente una lingua, e che si possa, e si debba scrivere soltanto slavo-antico, cioè nel modo, come si parlava mille anni fa. si deridino(?), o si compiangano per altro cotali letterati, si può essere sicuri, che essi tanto poco arresteranno a questo riguardo la natura nel suo corso, quanto in Italia, ed altrove i seguaci del latino scolastico arrestar potrebbero la letteratura della madre lingua. Da Dosithey Obradowitsch (1742) in poi gli amici di questa madre lingua s' aumentano sempre più. è bensi vero, che ognuno porta seco tuttavia più o meno scoria antico-slava, ma la cosa non andò altrimenti neppure a riguardo agli antichi Italiani, e Francesi nel loro genere. [Fortunato, e quasi unico nella sua specie è il caso, che questo dialetto tanto dispregiato dai suoi obscuris viris abbia una letteratura non scritta straordinariamente doviziosa. Tali sono i bellissimi canti nazionali di ogni genere, di cui il Sig.r Vuk Stephanouitsch (dal 1814) sinora pubblicò due volumetti con la completa collezione de' quali ben riempirebbe oltre ad una dozzina di volumi (tanto non importano gli epici, lirici, ed antologisti ne Greci, ne Latini a noi pervenuti)]¹⁾.

Stara je griješka izdavača naših spomenika, da nam ostatke starine vjećito iznose krnasto, ali pok. Vojnović, Bog da ga prosti, ovaj podatak, i ako je prilično interesantan, nije htio iznijeti, barem sam ja tako uvjeren, radi imena »serbico« za jezik. Negovi su prilozi ugledali vidjelo (pročitani 1893., štampani 1896.) u potpunom jeku nesuglasica u srpsko-hrvatskom sporu, pa nije mogao stampati i toga radi, što je stranačka vrtoglavica zabasala i u naučna pitaña, a opet mi Dubrovčani

¹⁾ Ono, što je ovdje u uglastim zagradaima, pečatao je Vojnović u pomeđutoj knizi. Spominjem samo, da tamо pogrešno stoji: „oltre una dozzina di volumi (tanto non importano gli epici, lirici ed antologisti a noi pervenuti)“.

držimo Appendinija, rad iskrene mu ljubavi prema Dubrovniku, svojim čovjekom, pa da on zna srpsko ime za jezik! Koliko je to ustezaće bilo opravданo i je li našim očevima bio poznat »srpski« jezik, razjasniću u narednoj skici, tek sam mišljenja, da je pok. K. Vojnović mogao mirne duše ovo iznijeti u cijelini, jer Appendini nije ovaj ulomak napisao iz svoje glave, on ga je — preveo. To je taman prijevod K(opitarova) članka »Literarische Nachricht«, što ga je g. 1818. iznio bečki dnevnik »Oesterreichischer Beobachter« u br. 119.¹⁾, a taj isti članak u srpskom prijevodu iznio je g. 1831. »Сербский Летописъ« (knj. 27.). Appendini je, bez sumnje, članak preveo iz letopisa, jer je ludo i pomisliti, da je jedan dnevnik držao spremjen pu-

¹⁾ Radi uporede evo u njemačkom originalu onih ulomaka, što ih je Appendini preveo: „Im Süden der österreichischen Monarchie, von der Grenze *Krains* angefangen bis nach *Cattaro*, durch ganz *Dalmatien*, dann in der *kroatischen* und *slavonischen* Militärgrenze, so wie in *Provinzial-Slavonien*, und einem grossen Theile *Süd-Ungarns*, und etwa zur Hälfte im Norden der *Türkei* (Serbien, Bosnien, Herzegowina, Montenegro) wohnt *Ein* slavischer Volkszweig dessen schöner Dialect bald der *illyrische*, bald der *slavonische*, bald der *serbische* heisst. Im allem *sprechen* diesen Dialect etwa vier bis fünf Millionen Slaven. Aber *schreiben* thun ihn die Katholischen, seit dreihundert Jahren, noch immer ohne irgend eine consequente oder auch nur allgemein angenommene Orthographie, und die Griechischgläubigen so viel als gar nicht. Warum gar nicht? Antwort: Weil ihre Aftergelehrten *glauben*, oder doch *behaupten*, dass das, was fünf Millionen sprechen, gar keine Sprache sei, und dass man nur *altslavisch* schreiben könne und müsse, das heisst so, wie vor tausend Jahren gesprochen worden. — Man mag solche Gelehrte belachen, oder beweinen, oder gar befloschen, so kann man doch gewiss seyn, dass sie hier die *Natur* eben so wenig in ihrem Gangen aufhalten werden, als in *Italien* und anderswo die Diener des scholastischen Lateins die Litteratur der Muttersprachen aufhalten konnten. Seit *Dosithej Obradowitsch* (1782) werden der Freunde der schönen Muttersprache immer mehr. Zwar führt jeder noch mehr oder weniger altslavische Schlacke mit; es ging aber den ersten Italienern un Francosen in ihrer Art auch nicht anders. Glücklich und beinahe einzig in seiner Art ist der Fall, dass dieser von seinen obscuris viris so verachtete Dialect eine ungemein reiche *ungeschriebene* Litteratur hat! Diess sind die wunderschönen *Nationalgesänge* aller Art, wovon Hr. *Wuk Stephanowitsch* bisher (seit 1814) zwei Bändchen bekannt gemacht hat, die aber, vollständig gesammelt, wohl über ein Dutzend Bände füllen würden (so viel betragen weder die griechischen, noch die römischen Epiker, Lyriker und Anthologisten, die auf uns gekommen).“

nih dvadeset godina (1818-1838), pa tek da ga onda prevodi. »Srpski Letopis« mogao je onda lako dobiti u Jeremije Gagića, ruskoga vice-konsula u Dubrovniku, koji ga je još od početka redovito primao. Gagić, i sam srpski književnik¹⁾, mnogo je općio s naj većim naučnicima ondašnjega vremena, da pomenemo samo vladiku Radu, Šafaříka, Miklošića i druge, a i u Dubrovniku je, već prvih godina svoga boravka, zalazio u naj znatnije porodice i prijatelevao sa svim videnijim ljudima. To bi, okrom drugoga, mogla dokazati i štampana pjesma (Nika Androvića?, g. 1826.): »Per le faustissime nozze del sig. Geremia Gaguitsch colla sign. Eutachia Lucich.«

I ako je ovaj podatak samo prijevod, opet je vrijedan viđela, jer da Appendini nije ovako osjećao, bio bi izričito spomenuo, da je to Kopitarov članak.

¹⁾ Šafařík n. pr. kaže, da se u zemunskoj općinskoj biblioteci nalazi ručkopis: *Апологія или защищительное разлуждение о родѣ человѣческомъ изъ сочиненіи Г. Шевалье до Аркѣ, франц. автора, съ российскаго преведено на сербскій языкъ Ерем. М. Гагичемъ.*

OCJENE I PRIKAZI.

О српском имену у Старој Србији и у Мањедонији, написао проф. **Вас. Ђерић.** У Биограду, па трошак пишчев штампано у држ. штампарији краљ. Србије. 1904. Цијена 1 дин. или 1 круну.

Otrag malo dana stigla nam je iz ponosne srpske prijestonice kњиžica, којој smo eto čeoni list исписали, sitna, odista, objamom (46 str.), ali dragocjena radi birane sadržine i sređenih podataka prvoga reda. Biće, možda, ludi, kojima ne će biti milo, što je ova rasprava ugledala vidjelo u doba srpsko-bugarskoga sporazuma, božem, e se ponovo ističu prijeporne tačke; ali nek ti ludi ne smetnu s uma, da su baš časovi iskrena sporazuma naj podesniji za ovakove publikacije, jer je onda polemika poštena i, što je glavno, nepristrana; a istina, ako je i gorka, ostaje svejedno istina. Nepristranost g. Ђ. pozajemo još iz njegove prve rasprave »O srpskom imenu po zapadnim krajevima našega naroda«, а sad je tu vrlinu još jače manifestovao, па kako odrješito, kratko, i korjenito, uvjeren u ono što govori, kritikuje »Šafaříkove narodne granice između Srbâ i Bugarâ« i raspravlja »o bugarskom imenu u Maćedoniji! Zbiļa divno, само да u ovoj vrlini uzima što više podražavalaca! Ovome radu g. Ђ. može se zgodno primijeniti ona Avgustinova »non multa, sed multum«, pa pored gotove biblioteke o Maćedoniji i nénim naselencima, saradnici naših novina ne bi smjeli ovu kњižicu gubiti nikad iz vida, a u njoj i filolog i istorik naći će, nema sumne, novih podataka, koje, uz onakove registre(?) u publikacijama naših akademija, nije mogao doslije primijetiti. Nama je, n. pr., bilo milo čitati, pod g. 1778., razlaganje hilandarskoga jeromonaha Teodosija o Srpsstu Maćedonije i Skanderbegovu srbovaњu, jer je to onaj arhimandrit Teodosije, što je g. 1784. došao u Dubrovnik po свекио, biva godišni milodar, за монастиръ славенно-српскій именемъ Хиландаръ¹⁾), па je tad, po svoj prilici, i u našem Senatu kićenim riječima opisao patne srpske raje po jevropskoj Tur-

¹⁾ Prof. Antonije Vučetić, Starine 17 str. 46.

skoj, kojoj je i sad »Bog visoko, a car daleko«. Ñegova jermijada ne će biti bila uzaludna, jer je poznato, što je Srbin u robovaňu mislio o Dubrovniku, pa evo mišleňa (g. 1775.) vladike Save Petrovića: »Ваша славна република зна да є све господство і слава сербска пала: и нишо виे остало до вась како едань цвietъ на вась свиеть: шо ище, може се сербска земля с вами похвалити¹⁾« Pod g. 1690. riječ »Graecia« u Leopoldovoju povelji pisac dobro tumači Maćedonijom i Albanijom, jer je tu Grčka, kako i g. Đ. opravdano misli, uzeta u širem smislu. Ko je imao prilike čitati razna »elučidarija« još iz inkunabulskoga doba štampe, biće češće zamijetio »Macedonia è vna regione della Grecia frà la Tracia, e la Tessaglia«. Pa napokon, sa šta i tragati po starini, kad se tako učilo još dvadesetih godina prošl. vijeka u austrij. gimnasijima²⁾ po mletačkoj krajini (VII. Grecia. Dessa è composta di cinque provincie, che sono la Macedonia, l' Albania, la Jannina o Janinah itd.).

G. Đ. je svuda nastojao iznijeti osjećaje ludi iz krajeva, o kojima govori. To je dobro, ali, mislimo, mogao je mnogo puta te tvrdne potkrijepiti dokazima pisaca iz zapadne. Jevrope. Pomenućemo n. pr. Ćirilovicu. I Šišmanov iznio je iz jednoga rukopisa 18. vijeka ovaj podatak: »Кой извади бугарската книга? — Кирилъ философъ«. Podatak, sam sobom, hramle, jer možemo navesti stotine primjera iz naših letopisa, gdje uvijek stoji: **Бълкто. сенз. написаше се словеса сркесва Кириломъ философомъ**, pa makar i bio dodatak **оучителемъ** **езика българскаго**, при царин грчакомъ **Миханле и Теодори матери его³⁾** A evo sličnih primjera iz zap. Jevrope. God. 1581. Angelo Roccha, po informaciji, što ističemo, *Dubrovčanina* Marina Temperice, piše⁴⁾, da je sv. Ćiril izveo »srpsku« azbuku, pa da se ona i u Bugarskoj upotrebljuje (Sanctvs Cyrillus, quem Seruiani Alphabeti Inuentorem fuisse docet Inscriptio ... Haę

¹⁾ Arhiv za povjestnicu jugosl. III. (1854), str. 136.

²⁾ Compendio della più recente Geografia ad uso dei ginnasj delle provincie Venete II. (Venezia 1823), str. 120.

³⁾ Starine 13 (1881), str. 175.

⁴⁾ Bibliotheca Apostolica Vaticana (Romæ 1591), str. 170-1.

sc. Seruianæ litteræ instar Hebraicarum litterarum mysterijs plenæ a Seruia, & Bulgaria, Vallachia... atque ab alijs Gentibus od Orientalem plagam pertinentibus adhibentur). Slično tvrdi, g. 1659., i Jedvarad Brerewodius (*Certè, in Serbia, Bosnia, Bulgaria; Rascia... id est, omnes illæ versus Orientem nationes, quæ ritu Græco sacra celebrant, & Patriarchæ Constantinopolitano subsunt, diverso in scribendo à Dalmatis, Croatis, Istris, Bohemis & Polonis charactere utantur; quorum iste inventum Divi Hieronymi, Dalmaticus & Illyricus dicitur; ille proxime ad Græcum accedens, inventum cyrilli Servianus, & incolis Chiurilizza*)¹). Tako je, g. 1710., mislio i Đurad Středowský (alia, sc. Scripturarum in Slavonicam linguam translatio, charactere Serviano seu Cyrillico, eujus in Rascia, Bosnia, Bulgaria... & inter Slavonicæ linguæ nationes, quæ Liturgiam Græcis ceremoniis observant)²), a tek, g. 1727., Ivanu Frischu nije bilo milo³), što cirilovicu nazivlu

¹) Scrutinum linguarum (Francofurti 1659), str. 68-9., a i 208.

²) Sacra Moraviæ Historia sive Vita SS. Cyrilli & Methvdi (Solisbaci 1710), str 230.

³) *Origo characteris Slavonici* (Berolini 1727) str. 10. Negovo je mišljenje priopćio u izvodu i Ivan P. Kohl [Introductio in historiam et rem literariam Slavorum (Altonaviæ 1729) str. 95]. Kome će se, bez sumnje, činiti čudnovato, otkuda hrv. ime za cirilovicu. Nešto rad ovoga mjesta, a nešto radi riječi Georgija Petrovića (*Новий Сербскій Лѣтопись 1841.*, II, 155.) „на краю ове книгы, видити се могу србска слова, коими су се наша браћа католическога закона служила. Она су такође позната под именомъ босанскій или рвачскій писмена“ više sam vremena tragaо za izvorom ovoga imena. Tragaо mi je, doslije, ostalo bezuspješno, samo sam ovo primijetio: Ivan Aventinus u svojoj knizi „Annales Boliorum libri VII“ (U lajpciškom izd. od g. 1710. str. 401.) pisao je „Eadem tempestate Mothodus(?) philosophus Venedas inuenit literas, vertitque diuina oracula in vernaculum Slauorum sermonem“, pa je Avram Frenzel [De origi-nibus linguæ Sorabicae I. (Budisinae 1693), u prikazu] to ponovio i iza riječi „Venedas“ u zagradama umetnuo „Servianas sive Croaticas et Slavonicas“. Ali, ako bi kogod, na temelju ovih podataka, htio cirilovicu nametnuti hrvatsko ime, Srbi bi *istim pravom* mogli proglašiti i glagolicu srpskim pismenima, a evo za to dokaza iz toga doba. Francuz Jakov Le Long [Bibliotheca Sacra in binos syllabos distincta I (Parisiis 1728) str. 436-7.] govori o jednoj glagolskoj knizi, kojoj udara natpis „Psalterium linguæ Slavicæ, charactere Illyrico sive Serviano. V. Breviarium Slavicum, 8º. Venetus apud filios Joan. Francisci Turresani, mense Martio 1561.“ Taj natpis ponavlja i J. S. Assemani [Kalendaria ecclesiæ universæ IV (Romæ 1755) str. 413.]. Interesantan je i ovaj natpis iz Le Longove knige: „Epistolæ & Evangelia per annum lingua Illyrica sive Serviana. V. Misal Hruachi sive liturgia eadem lingua 4º. edita. Extat in Bibliotheca Bodleiana“. Dakle je niemu hrvatski misal pisan — srpskim jezikom.

srpskim imenom, jer su je počeli krstiti i »hrvatskim«, pa bi je i Bugari, kad je već upotrebljuju, mogli prozvati bugarskom. (Servianus dicitur hic Scaligero Cyrillicus character, quia apud Serviae incolas in usu est; sed minus commode hac ratione & præter necessitatem sit πολυώνυμος. Croaticum jamjam alii eum nominant; & quia Bulgari etiam eum receperunt, posset etiam Bulgaricus appellari). Možda bi ovdje išlo i to, što je Gavrilo Groddeck (g. 1698.) o jednom rukopisu bugarske recensije u Boloňi tvrdio, da je to »expositio in psalmos serviana lingua«¹⁾, ako to ne važa odbit na nepoznavaće predmeta u zap. Jevropi, gdje su i stari crkv. slavenski jezik zvali srpskim imenom (In ecclesijs rutenorum lingua Seruiorum que est Slavonica diuina celebrant, legunt & cantant)²⁾. Hvaranin o. Vićentije Pribojević³⁾ mnogo je dokazivao »ilirstvo« Aleksandra Velikoga, a Dubrovčani su se ponosili, što im je on, po njihovu mišljenju, udijelio više povlastica. (Tako u jednom natpisu od g. 1681., u dubr. crkvi sv. Vlaha u Đenovi, stoji »Inclyta Raguseorum Gens, quam olim Alexander ille Magnus tot terra, marique privilegiis donavit, titulisque preclaris fidei et fortitudinis insignivit«⁴⁾), a zvali su ga Srbinom toga radi, što je bio iz Makedonije. Milo nam je, što potvrdu ovome nalazimo u Gundulićevu »Osmanu«, tome »draguļu srpske reflek. pjesme« (gioiello massimo della poesia meditata serba), kako ga Medo⁵⁾ nazivle, jer u nemu ima spomena i

„od Lesandra Srbjanina
vrh svieh cara cara slavna“ (III., 67-68.).

¹⁾ Miklošić. Starine 4 str. 31.

²⁾ Mathias de Myechow, Tractatus de duabus Sarmatijs Asiana: & Europiana & de contentis in eis (Cracouiae 1517) knj. II., gl. 1. Upor. i Dobrovský, Slawin I. (1806) str. 369., pa i našega Milišića u Pray, Specimen Hierarchiae Hvngaricae II. (Posonii & Cassoviæ 1779) str. 457.

³⁾ Oratio fr. Vincentii Priboevii sacr. th. professoris ord. præd. de origine successibvsqve Slavorvm (Venetis 1532), a i u ital. prijevodu Della origine et successi de gli Slavi, oratione di M. Vincenzo Pribevo Dalm. da Lesena, già recitata da lui nella medesima citta. Et hora tradotta dalla lingua latina nell' Italiana da Bellisario Malaspalli da Spalato (In Venetia 1595).

⁴⁾ V. Makušev, Историјески споменици јужних Словена и околних народа II. (1882) str. 17-8. — Ovom prilikom ističemo, da su u Italiji češće Dubrovčane uporedivali s Aleksandrom, n. pr. Iv. Porta [Phytognomonica (Neapol 1588) str. 4.] Marina Bobađevića.

⁵⁾ Orsato Pozza, La Serbia e l'impero d' oriente (1867) str. 11.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
Б И Б Л И О Т Е К А

Kad smo na Gunduliću, iznosimo ponovo ove njegove stihove, što ih je »Dubrovnik« (po njemu i »Бранково Коло«) istakao, kao jak dokaz, da su Dubrovčani bili na čisto u pitanju Srpskva Mađedonije:

U rumelska jezdi poja,
opet srpska naprid slidi,
gdi su od grada Drenopolja
vrh Marice rieke zidi. (III. 33-36.)

Pri moru *uprav srpskih strana*
u pržinah pusta žala
leži Troja ukopana,
od grčkoga ogna pala. (VII., 1-4.)

sa željom, da nas g. Đ. i odsele češće obraduje novim prilozima, koji će, nema sumne, rastumačiti mnogo neriješeno, ili tek naopako shvaćeno, pitaće u našoj i onako dosta tamnoj istoriji.

Pet. M. Kolendić.

B I L E Š K E .

K n i ž e v n o s t .

Примили смо овогодишње коло Књ. Задруге, које ни мало не заостаје за пријашњим издањима. Задругина управа пружила је ове године својим члановима ове књиге:

Драматски списи Јована Ст. Поповића. Књига друга.

Пјесме Вранка Радичевића. Књига прва.

Причане Вука Дојчевића. Скупно и сложено Стјепан Митров Ђубиша Књига друга.

Свијетле слике. Написао Драгутин Ј. Илић.

Са острва, приповијетке Ива Џипика.

Приповијетке Алфонса Додеа, с францускога превео Душан Л. Ђукић.

О Херојима. Написао Тома Карлајл, с енглескога превео В. Кнежевић.

*

U 225. kn. „Letopisa Matice Srpske“ izašao je vrlo lijep članak „Nikola Tomaseo prama Srpsku“, a napisao ga je poznati srpski kritičar, g. Marko Car. Pisac je u ovoj monografiji iznio više doslije malo poznatih zrnaca, što bengalskom vatrom rasvjetljuju ljubav velikoga Šibenčanina prema srpskom rodu i njegovu jeziku, kojim mu je majka govorila, pa završuje: Tomazeo „se srpskijem imenom dičio i srpski narod u svakoj prilici uzno-sio, kao što pokazuje ona divna njegova ocjena — apologija srpskih narodnih pjesama, koju bi Srbi — radi svoga ponosa — morali s pjetetom prevesti i sahraniti među svoje plemičke isprave.“

Filološki odsjek na kijevskoj univerziteti raspisao je natječaj za izradu temata „Zmaj Jovan Jovanović i njegov značaj u srpskoj književnosti“. Nagrada je zlatna medalja i 500 rubala.

*
U petoj svesci „Omladinskoga Glasnika“, lista srpske omladine, izišla je vrlo povoљna ocjena na knjigu dobrog znaoca češkoga života i našega saradnika, g. K. Majkića: „Borba češkoga naroda za opstanak u poslednjih sto godina“.

*
Poznato je već, da je Vukova historija vaskrsa srpske države ostala u rukopisu. Ne samo iz plijeteta prema Vuku, no s toga, što je i ona pisana kao suza čistim jezikom, morala bi se napokon štampati. Sadašnji čas za to je najpodesniji. A jer se Akademija usteže, kragujevačka „Prosvjeta“ predlaže, da to preduzme Kolarčeva ili Čupičeva zadužbina.

*
Protodakon Ivan Stefanov preveo je na bugarski „Pravoslavno crkveno pravo“ zadarskoga vladike N. Milaša. „Bosanska Vila“ javlja, da je Dr. Alek. Pešić prepravio i nemački prijevod toga djela i ustupio izdaće mostarskim knjižarima Pacheru i Kisiću.

*
Profesorsko Društvo u sporazumu s ministarstvom prosvjete priređuje spomenicu o prvom srpskom ustanku, koja će izaći u sto tisuća primjeraka. Tu će, osim Vukovih pjesama iz IV. knjige, biti štampane i neke doslije nepoznate narodne pjesme, što pjevaju o herojima iz toga doba. Knjizi će biti vrlo niska cijena, pa će moći prodrijeti i u najsiromašnije kolibe.

Lica.

U „Srpskom Književnom Glasniku“ (br. 79-80) izašlo je prvo predavaњe iz historije srpske književnosti (od 12 aprila) profesora Velike Škole, g. Pavle Popovića. Popović je dostojan naslednik Daničića, Boškovića, Novakovića i Vukovića na toj katedri, a nama je milo, što je biogradска Velika Škola dobila dobra poznavaoce dubrovačke književnosti, jer to dokazuju i njegovi radovi o „dubrovačkoj bibliografiji“ i o „Držiću i Molieru“.

*
Francuska slavi sada George Sand-ovu stotu objetnicu. Pariz je prvi počeo, a bez sumnje da će za njim Nohan. Sand to i zaslužuje.

Rodila se 5. jula 1804., a umrla 8. junu 1873. God 1832. steče glasa sa svojom „Indijanom“. Siromašna, odvojena od muža i djece, radila je u listu „Figaro“, i tako se hranila. U početku je radila ujedno s prijateljem Sandom, te se po njegovu imenu i zvala u književnosti.

God. 1833. Alfred de Musset pečatao je svoju veliku poetsku pripovijetku „Role“. Odmah iza štampanja „Role“, u dvadeset trećoj godini, Musset se upoznao sa George Aurorom Dudevan (u književnosti George Sand), kojoj je bilo dvadeset i devet godina. Šta se zbilo među njima? Je li George Sand bila što kriva?

Ona se sjeća njega u svojoj „Leliji“ u „Pismima jednoga putnika“ i u knjizi „Ona i on“. Alfredove su, pak, pjesme pune nje. U početku su li-

jepo živjeli i regbi da ju je on strastveno ljubio, jer mu je rastanak od ne bio težak. A da je čuveni pjesnik postao „prost alkoholista“ krivo je, možda, samo ovo prijateljstvo. On ju je u jesen 1833. pratio u Italiju, gdje su boravili zajedno šest mjeseca, a u Mlecima su se rastali.

„Il Giornale delle Donne“java, da su se ovih dana u Brisešu štampala neka Sandova i Musset-ova pisma, koja osvjetljuju njihovu ljubav. Po njima bi izlazilo — nastavlja pomenuti list — da se pjesnik i spisateljica na laguni ne ljubaju više, da im ljubav nije bila nego dobra *camaraderie*, pa da su obojica osjetili, da se nikad i nijesu iskreno ljubili: George Sand, dakle, kad se upoznala s Pagellom — bila je slobodna. I sam de Musset bio je zadovoljan novom ljubavi prijateljice s mletačkim liječnikom. Mnogo Alfredovih pisama govore o Pagellu vrlo simpatično.

Mnoge će mi poštovane čitateljice zamjeriti, ali ja, uza sve to, smatram Sandovu krivom prerane Alfredove smrti i ne mogu joj oprostiti, dok mi u ušima zuje oni stihovi puni „srđbe i blage žalbe i oštra prekora“ njegove „Oktobarske noći“:

Sram te bilo, s tebe, kleta,
Tamnooka ženo, strada
Proletnja mi draž odneta
S ljubavi ti i sa jada!

Dubrovenik.

Nemo.

Ustanove.

Za vanredne profesore pravne fakultati na Velikoj Školi u Biogradu izabrani su za međunarodno pravo Dr. Miloš Bogićević, a za administrativno pravo Kosta Kumanudi.

Spomenici.

U Kruševcu, u Srbiji, u staroj prijestonici kneza Lazara otkriven je spomenik poginulim kosovskim junacima g. 1389. Otkrivač spomenika prisustvovao je kralj Petar I sa svim ministrima.

Iz Sr. Karlovacajavaju, da će otkrivaće spomenika Branku Radičeviću biti onamo na 8. septembra o. g.

Listovi.

„Neven“, dječiji list, koji je uređivao pok. Zmaj Jovan Jovanović, izlaziće i unaprijed. Izdavaće ga društvo „Rad“. U stanu pok. Zmaja našlo se mnogo već uređenih rukopisa za mnogo brojeva „Nevena“.

Na skupštini „Matice Dalmatinske“ u Zadru odlučeno je povjeriti izdavanje „Glasnika Matice Dalmatinske“ hrvatskoj knjižarnici u Zadru. Ako spomenuta knjižarnica primi pogodbu „Matice Dalmatinske“, list će nastaviti izlaženje početkom nastajne godine.

